ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ ANTONIO SAGGIO

της 25ης Μαρτίου 1999 *

1. Με εισαγωγικό της δίκης δικόγραφο που κατέθεσε στη Γραμματεία του Δικαστηρίου στις 13 Δεκεμβρίου 1995, το Βασίλειο του Βελγίου άσκησε, δυνάμει του άρθρου 170 της Συνθήκης ΕΚ, προσφυγή κατά του Βασιλείου της Ισπανίας, με την οποία ζητεί να αναγνωριστεί ότι το κράτος αυτό, διατηρώντας σε ισχύ το βασιλικό διάταγμα 157/88, ιδίως δε το άρθρο 19, παράγραφος 1, στοιχείο b, αυτού, που προβλέπει την υποχρέωση εμφιαλώσεως του οίνου Rioja στη ζώνη παραγωγής, και απαγορεύοντας κατ' αυτόν τον τρόπο τις χύμα εξαγωγές, παρέβη τις υποχρεώσεις που υπέχει από το άρθρο 34 της Συνθήκης ΕΚ, όπως αυτό ερμηνεύθηκε από το Δικαστήριο με την απόφαση της 9ης Ιουνίου 1992, Delhaize και Le Lion [1] (στο εξής: απόφαση Delhaize).

Η κοινοτική ρύθμιση

2. Υφίστανται πολυάριθμα νομοθετήματα κοινοτικού δικαίου που αφορούν τον αμπελοοινικό τομέα και έχουν σημασία για την εξέταση της παρούσας προσφυγής [2]. Οι πηγές αυτές θα αναφερθούν κατά την ανάλυση των ουσιαστικών επιχειρημάτων που προβάλλουν οι διάδικοι. Ενόψει, πάντως, της σημασίας του ως προς όλες τις παραμέτρους της διαφοράς, πρέπει από τούδε ήδη να αναφερθεί ο κανονισμός (ΕΟΚ) 823/87 του Συμβουλίου, της 16ης Μαρτίου 1987 [3], ο οποίος προβλέπει ένα σύνολο ενιαίων κανόνων στον τομέα της παραγωγής και ελέγχου οίνων ποιότητας που παράγονται σε καθορισμένες περιοχές (στο εξής: v.q.p.r.d. ή οίνοι ποιότητας).

Τα άρθρα 1, παράγραφος 2, και 15 του κανονισμού 823/87 ορίζουν ότι μόνον οι οίνοι που πληρούν «τις προδιαγραφές του παρόντος κανονισμού καθώς και τις διατάξεις που θεσπίζονται κατ' εφαρμογήν του και καθορίζονται από τις εθνικές ρυθμίσεις» (που αποκαλούνται συγγραφές υποχρεώσεων της παραγωγής) μπορούν να χρησιμοποιούν τις ενδείξεις που αναγνωρίζονται επί κοινοτικού επιπέδου (όπως την ένδειξη v.q.p.r.d.) ή και ειδικές παραδοσιακές ενδείξεις που χρησιμοποιούνται στα κράτη μέλη για την περιγραφή τους. Στην Ισπανία, οι παραδοσιακές ονομασίες περιλαμβάνουν τις ενδείξεις «denominación de origen» και «denominación de origen calificada».

* Γλώσσα του πρωτοτύπου: η ιταλική.

1 — Υπόθεση C-47/90, Συλλογή 1992, σ. I-3669.

2 — Μεταξύ άλλων, ο κανονισμός (ΕΟΚ) 2392/89 του Συμβουλίου, της 24ης Ιουλίου 1989, σχετικά με τη θέσπιση των γενικών κανόνων για την περιγραφή και την παρουσίαση των οίνων και των γλευκών σταφυλιών (ΕΕ L 232, σ. 13), και ο κανονισμός (ΕΟΚ) 2238/93 της Επιτροπής, της 26ης Ιουλίου 1993, περί των συνοδευτικών εγγράφων κατά τη μεταφορά αμπελοοινικών προϊόντων και των βιβλίων που πρέπει να τηρούνται στον αμπελοοινικό τομέα (ΕΕ L 200, σ. 10).

3 — Κανονισμός για τη θέσπιση ειδικών διατάξεων όσον αφορά τους οίνους ποιότητας που παράγονται σε καθορισμένες περιοχές (ΕΕ L 84, σ. 59), όπως έχει τροποποιηθεί ειδικότερα με τον κανονισμό (ΕΟΚ) 2043/89 του Συμβουλίου, της 19ης Ιουνίου 1989 (ΕΕ L 202, σ. 1) και, τελευταία, με τον κανονισμό (ΕΚ) 1426/96 του Συμβουλίου, της 26ης Ιουνίου 1996 (ΕΕ L 184, σ. 1). Ο κανονισμός 823/87 κατάργησε τον προηγούμενο κανονισμό (ΕΟΚ) 338/79 του Συμβουλίου, της 5ης Φεβρουαρίου 1979, που είχε το ίδιο αντικείμενο (ΕΕ ειδ. έκδ. 03/024, σ. 159).

Όσον αφορά, ειδικότερα, τη μέθοδο παραγωγής, ο κανονισμός 823/87 καθορίζει και ρυθμίζει (σε συντονισμό με τις εθνικές διατάξεις, στις οποίες ρητώς παραπέμπει) ορισμένα «στοιχεία» που χαρακτηρίζουν την παραγωγή των οίνων ποιότητας [4]. Τα στοιχεία αυτά περιλαμβάνουν την οριοθέτηση της ζώνης παραγωγής, τις μεθόδους και τεχνικές παραγωγής και τις εξετάσεις που σκοπούν στον προσδιορισμό των χαρακτηριστικών αυτών των οίνων. Η αρμοδιότητα για τον καθορισμό των μεθόδων παραγωγής αφέθηκε στα κράτη παραγωγής. Πράγματι, στην παράγραφο 1 του άρθρου 8 ορίζεται ότι: «οι ειδικές μέθοδοι οινοποίησης και επεξεργασίας σύμφωνα με τις οποίες παράγονται οι v.q.p.r.d. καθορίζονται, για καθέναν από τους οίνους αυτούς, από κάθε ενδιαφερόμενο κράτος μέλος παραγωγής». Στη δωδέκατη αιτιολογική σκέψη του ίδιου κανονισμού διευκρινίζεται επίσης ότι, «όσον αφορά την ανάπτυξη των ιδιαίτερων ποιοτικών χαρακτηριστικών κάθε v.q.p.r.d., πρέπει να δοθεί η ευχέρεια στα κράτη μέλη να καθορίζουν, για καθέναν απ' αυτούς τους οίνους, τις μεθόδους οινοποίησης και επεξεργασίας στα πλαίσια των οινολογικών πρακτικών που είναι αποδεκτές στην Κοινότητα». Το άρθρο 18 προβλέπει ιδίως την ευχέρεια για τα εν λόγω κράτη να «καθορίζουν, λαμβάνοντας υπόψη τις θεμιτές και σταθερές συνήθειες, χαρακτηριστικά ή συνθήκες παραγωγής και κυκλοφορίας που είναι συμπληρωματικές ή περισσότερο αυστηρές για τους v.q.p.r.d.». Ο εν λόγω κανονισμός καθορίζει επιπλέον, για κάθε μέθοδο παραγωγής, ορισμένα ελάχιστα κριτήρια που τα κράτη μέλη υποχρεούνται να τηρούν σε κάθε περίπτωση [5].

Όσον αφορά τις εξετάσεις στις οποίες πρέπει να υποβάλλονται οι οίνοι, το άρθρο 13 (όπως έχει κατόπιν της επελθούσας με τον κανονισμό 2043/89 τροποποιήσεως) προβλέπει ότι «οι παραγωγοί υποχρεούνται να υποβάλλουν τους οίνους για τους οποίους ζητούν την ονομασία v.q.p.r.d. (...) στην αναλυτική και οργανοληπτική εξέταση» και διευκρινίζει α) ότι «η αναλυτική εξέταση πρέπει να αναφέρεται τουλάχιστον στα μεγέθη των χαρακτηριστικών στοιχείων του εν λόγω v.q.p.r.d., τα οποία περιλαμβάνονται στα στοιχεία που απαριθμεί το παράρτημα Ι» [6], και β) ότι «η οργανοληπτική εξέταση αφορά το χρώμα, τη διαύγεια, την οσμή και τη γεύση». Στη δέκατη έκτη αιτιολογική σκέψη του εν λόγω κανονισμού διευκρινίζεται ότι οι εξετάσεις αυτές προβλέφθηκαν και κατέστησαν υποχρεωτικές «για να ενθαρρυνθούν οι παραγωγοί να μεριμνούν συνεχώς για το ποιοτικό επίπεδο των v.q.p.r.d., και ιδίως για την εξέλιξη των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών τους». Το άρθρο 16 επιφορτίζει τα κράτη μέλη να εξασφαλίζουν τον έλεγχο και την προστασία των οίνων ποιότητας [7]. Πρέπει να υπομνησθεί ότι ο μετέπειτα κανονισμός (ΕΟΚ) 2048/89 [8] καθορίζει το σύστημα ελέγχων για όλο τον αμπελοοινικό τομέα και παρέχει, αφενός, στην Επιτροπή την εξουσία να παρεμβαίνει στον τομέα αυτό σε συνεργασία με τους αρμόδιους εθνικούς οργανισμούς και θεσπί-

4 — Το άρθρο 2 προβλέπει τα ακόλουθα:
«1. Οι διατάξεις που αναφέρονται στο άρθρο 1, πρώτο εδάφιο, λαμβάνοντας υπόψη τις παραδοσιακές συνθήκες παραγωγής, εφόσον δεν είναι αντίθετες προς την πολιτική ποιότητας και την πραγματοποίηση της ενιαίας αγοράς, βασίζονται στα ακόλουθα στοιχεία:
α) οροθέτηση της ζώνης παραγωγής·
β) ποικιλιακή σύνθεση αμπελώνος·
γ) καλλιεργητικές πρακτικές·
δ) μέθοδοι οινοποίησης·
ε) ελάχιστος φυσικός κατ' όγκον αλκοολικός τίτλος·
στ) απόδοση ανά εκτάριο·
ζ) ανάλυση και εκτίμηση των οργανοληπτικών χαρακτηριστικών.»

5 — Βλ. τα άρθρα 7, παράγραφος 2, 8, παράγραφος 3, και 9, παράγραφος 2, καθώς και τη δωδέκατη αιτιολογική σκέψη.

6 — Το παράρτημα αυτό περιλαμβάνει τον κατάλογο των στοιχείων που μπορούν να λαμβάνονται υπόψη κατ' εφαρμογήν του άρθρου 13 και επιτρέπουν τον χαρακτηρισμό των οίνων ποιότητας που παράγονται στις καθορισμένες περιοχές. Οι οριακές τιμές αυτών των στοιχείων καθορίζονται, κατά το ίδιο αυτό άρθρο 13, από κάθε μέλος παραγωγής.

7 — Το καθήκον αυτό πρέπει να εκπληρώνεται τηρουμένης της διαδικασίας που αναφέρεται στο άρθρο 83 του κανονισμού (ΕΟΚ) 822/87 του Συμβουλίου, της 16ης Μαρτίου 1987, για την κοινή οργάνωση της αμπελοοινικής αγοράς (ΕΕ L 84, σ. 1).

8 — Κανονισμός του Συμβουλίου, της 19ης Ιουνίου 1989, περί των γενικών κανόνων σχετικά με την άσκηση ελέγχων στον αμπελοοινικό τομέα (ΕΕ L 202, σ. 32).

ζει, αφετέρου, μορφή συνεργασίας μεταξύ των διαφόρων οργανισμών ελέγχου.

Οι εθνικές διατάξεις

3. Ο ισπανικός νόμος 25, της 2ας Δεκεμβρίου 1970, περί του καθεστώτος που διέπει τον οίνο, τις αμπέλους και τα οινοπνευματώδη (στο εξής: νόμος 25/70), προβλέπει την αναγνώριση της «denoninación de origen» [9] για ορισμένους οίνους [10] και τη δημιουργία, για κάθε οίνο, ενός συμβουλίου διαχειρίσεως (Consejo Regulador). Το συμβούλιο αυτό έχει τα ακόλουθα καθήκοντα: α) να καταρτίζει σχέδιο κανονισμού για τη χρήση της ονομασίας προελεύσεως, κανονισμού που θεσπίζεται στη συνέχεια με απόφαση του Υπουργού Γεωργίας, β) να προσανατολίζει, επιτηρεί και ελέγχει την παραγωγή, επεξεργασία και ποιότητα των οίνων που φέρουν τη μνεία «denominación de origen», γ) να μεριμνά για την ενίσχυση του κύρους της εν λόγω ονομασίας στην εγχώρια αγορά και στις αλλοδαπές αγορές, δ) να ασκεί δίωξη για κάθε αθέμιτη χρήση της ονομασίας και ε) να προβαίνει στην είσπραξη των προστίμων και στην εκτέλεση των κυρώσεων που επιβάλλονται δυνάμει του προπαρατεθέντος νόμου. Όσον αφορά ιδίως τον οίνο Rioja, ο κανονισμός που καταρτίστηκε από το συμβούλιο διαχειρίσεως θεσπίστηκε με απόφαση του Υπουργού Γεωργίας της 2ας Ιουνίου 1976.

4. Το βασιλικό διάταγμα 157, της 22ας Φεβρουαρίου 1988, καθόρισε τις προϋποθέσεις για τη χορήγηση της ονομασίας προελεύσεως «calificada». Στο άρθρο 19, παράγραφος 1, ορίζεται ιδίως ότι για να ληφθεί η άδεια είναι αναγκαίο: a) ο οίνος να έχει διατεθεί στο εμπόριο μόνον αφού προηγουμένως έχει εμφιαλωθεί στις οιναποθήκες προελεύσεως (bodegas de origen), b) το συμβούλιο διαχειρίσεως να έχει προβεί σε ελέγχους από την παραγωγή μέχρι την εμπορία όσον αφορά την ποσότητα και την ποιότητα του προϊόντος και c) να έχουν τεθεί στα εμπορευματοκιβώτια κατά την αναχώρηση από την οιναποθήκη προελεύσεως επισημάνσεις ή αριθμημένες σφραγίδες [11]. Βάσει των μεταβατικών διατάξεων αυτού του διατάγματος, η αναφερόμενη στο στοιχείο α' προϋπόθεση επιβάλλεται για τους οίνους που εξάγονται από το ισπανικό έδαφος μετά από χρονικό διάστημα πέντε ετών από της δημοσιεύσεώς του, δηλαδή από τις 24ης Φεβρουαρίου 1993.

5. Στις 8 Σεπτεμβρίου 1988, το συμβούλιο διαχειρίσεως για τον οίνο Rioja εξέδωσε την εγκύκλιο 17/88 στην οποία υπογράμμισε ότι αύξησε προοδευτικά τις ποσότητες του οίνου που πωλείται σε φιάλες και περιόρισε τις ποσότητες του οίνου που πωλείται χύμα. Όσον αφορά τον εξαγόμενο οίνο, το συμβούλιο τόνισε ότι οι πωλήσεις χύμα αντιπροσώπευαν το 5 % του ετησίως συνολικού εμπορίου. Επομένως, αποφάσισε την κατάργησή τους, απαγορεύοντας τις εξαγω-

9 — Δυνάμει του άρθρου 79 του νόμου 25/70, νοείται ως «Denominación de Origen el nombre geográfico de la región, comarca, lugar o localidad empleado para designar un producto procedente de la vid, del vino o los alcoholes de la respectiva zona que tengan calidades y caracteres diferenciales debidos principalmente al medio natural y a su elaboración y crianza» [«ονομασία προελεύσεως το γεωγραφικό όνομα της περιοχής, δήμου ή κοινότητας, τόπου ή τοποθεσίας που χρησιμοποιείται για τον χαρακτηρισμό ενός προϊόντος που προέρχεται από την άμπελο, τον οίνο ή τα οινοπνευματώδη της οικείας ζώνης και το οποίο έχει τις ειδικές ιδιότητες και χαρακτηριστικά που οφείλονται κυρίως στο περιβάλλον, στην παρασκευή του και στην παλαίωσή του»].

10 — Δυνάμει του άρθρου 84 του προπαρατεθέντος νόμου 25/70, η ονομασία προελεύσεως χορηγείται από το Υπουργείο Γεωργίας κατόπιν προτάσεως του εθνικού ιδρύματος ονομασιών προελεύσεως στο οποίο έχει υποβληθεί αίτηση των αμπελοκαλλιεργητών.

11 — Τα ειδικά χαρακτηριστικά για τη χορήγηση επίσης της ονομασίας «calificada» είχαν ήδη αναφερθεί στο άρθρο 86, παράγραφος 2, στοιχείο c, του διατάγματος 835, της 23ης Μαρτίου 1972, περί εγκρίσεως του κανονισμού για το καθεστώς που διέπει τις αμπέλους, τον οίνο και τα οινοπνευματώδη.

γές οίνου χύμα, αυτό δε «όχι μόνο για το καλό όνομα και το κύρος αυτού του οίνου», αλλά και για να καταστεί δυνατό να δοθεί στον οίνο Rioja η ονομασία προελεύσεως «calificada». Με υπουργική απόφαση της 3ης Απριλίου 1991, η ονομασία ελεγχόμενης προελεύσεως αναγνωρίστηκε για τον οίνο Rioja. Στην απόφαση αυτή προσαρτάται ο νέος κανονισμός που αφορά την «Denominación de Origen Calificada Rioja» και το αντίστοιχο συμβούλιο διαχειρίσεως [12]. Όσον αφορά ειδικότερα την υποχρέωση εμφιαλώσεως του οίνου και τις προϋποθέσεις κυκλοφορίας του, ο κανονισμός αυτός αφήνει σχεδόν αμετάβλητο το καθεστώς που διέπει τους οίνους ονομασίας προελεύσεως Rioja [13] και προβλέπει επομένως ρητώς την υποχρέωση εμφιαλώσεως στη ζώνη προελεύσεως.

Η απόφαση Delhaize

6. Στο πλαίσιο διαφοράς μιας βελγικής εταιρίας, της Delhaize, και δύο άλλων εταιριών, από τις οποίες η μία, η Promalvin, έχει την έδρα της στο Βέλγιο, η δε δεύτερη, η Bodegas Unidas SA, στην Ισπανία, η οποία διαφορά προέκυψε κατόπιν της μη εκτελέσεως εκ μέρους των δύο τελευταίων αυτών εταιριών μιας συμβάσεως που είχε ως αντικείμενο την αγορά, από την εταιρία Delhaize, μιας παρτίδας οίνου Rioja χύμα για εμφιάλωση στο Βέλγιο με φροντίδα της αγοράστριας, ο επιληφθείς της υποθέσεως δικαστής ρώτησε το Δικαστήριο, δυνάμει του άρθρου 177 της Συνθήκης ΕΚ, αν η ισπανική κανονιστική ρύθμιση — ειδικότερα το βασιλικό διάταγμα 157/88 — περί της παραγωγής και εμπορίας των οίνων ποιότητας, η οποία επέβαλε την υποχρέωση εμφιαλώσεως στην περιοχή παραγωγής συνιστούσε μέτρο αποτελέσματος ισοδυνάμου προς ποσοτικό περιορισμό κατά την εξαγωγή σύμφωνα με το άρθρο 34 της Συνθήκης.

7. Απαντώντας στο ερώτημα αυτό, το Δικαστήριο αποφάνθηκε ότι «η διέπουσα τους οίνους με ονομασία προελεύσεως εθνική κανονιστική ρύθμιση, η οποία θέτει ποσοτικούς περιορισμούς όσον αφορά τον δυνάμενο να εξαχθεί χύμα οίνο, ενώ, παράλληλα, επιτρέπει τις πωλήσεις χύμα οίνου εντός της περιοχής παραγωγής, συνιστά μέτρο αποτελέσματος ισοδυνάμου προς ποσοτικό περιορισμό κατά την εξαγωγή, απαγορευόμενο από το άρθρο 34 της Συνθήκης ΕΟΚ».

8. Ως προς το σημείο, το οποίο δεν μνημονεύεται στο ερώτημα, πλην όμως έθεσε η Ισπανική Κυβέρνηση κατά τη διάρκεια της διαδικασίας, αν μπορεί να θεωρηθεί ότι οι επίμαχες διατάξεις δικαιολογούνται έναντι του άρθρου 36 της Συνθήκης ΕΚ και, συγκεκριμένα, της προστασίας της βιομηχα-

12 — Ο κανονισμός προβλέπει ότι το όργανο αυτό αποτελείται από εκπροσώπους του αμπελοοινικού τομέα, της αυτόνομης κοινότητας της ζώνης παραγωγής και έναν εκπρόσωπο του Υπουργείου Γεωργίας.

13 — Το άρθρο 32 του κανονισμού αυτού ορίζει πράγματι: «1. El embotellado de vinos amparados por la denominación de origen calificada Rioja deberá ser realizado exclusivamente en las bodegas inscritas autorizadas por el Consejo Regulador, perdiendo el vino en otro caso el derecho al uso de la denominación. 2. Los vinos amparados por la denominación de origen calificada Rioja unicamente pueden circular y ser expedidos por la bodegas inscritas en los tipos de envase que no perjudiquen su calidad o prestigio y aprobados por el Consejo Regulador. Los envases deberán ser de vidrio, de las capacidades autorizadas por la Comunidad Económica Europea a excepción de la gama de un litro» [«1. Η εμφιάλωση του οίνου που προστατεύεται με την ονομασία προελεύσεως "calificada Rioja" πραγματοποιείται αποκλειστικά στις εγγεγραμμένες οιναποθήκες που έχουν εγκριθεί από το συμβούλιο διαχειρίσεως, χωρίς δε την προϋπόθεση αυτή ο οίνος δεν μπορεί να φέρει την ονομασία. 2. Οι οίνοι που προστατεύονται με την ονομασία προελεύσεως "calificada Rioja" μπορούν να κυκλοφορούν και να αποστέλλονται μόνον από εγγεγραμμένες οιναποθήκες, σε ειδικές φιάλες που δεν βλάπτουν την ποιότητά τους ή το κύρος τους και έχουν εγκριθεί από το συμβούλιο διαχειρίσεως. Οι φιάλες πρέπει να είναι από γυαλί και περιεκτικότητας εγκεκριμένης από την Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα με εξαίρεση των φιαλών του ενός λίτρου».

νικής και εμπορικής ιδιοκτησίας[14], το Δικαστήριο παρατήρησε ότι «εναπόκειται στα κράτη μέλη να καθορίζουν, στα πλαίσια που χαράσσει ο κανονισμός (ΕΟΚ) 823/87», «τις προϋποθέσεις από τις οποίες εξαρτάται η χρήση του ονόματος μιας γεωγραφικής ζώνης της επικρατείας τους, ως ονομασίας προελεύσεως η οποία επιτρέπει τον χαρακτηρισμό ενός οίνου ως προερχόμενο από την εν λόγω ζώνη». Το Δικαστήριο προσέθεσε ότι, «στον βαθμό που οι προϋποθέσεις αυτές συνιστούν μέτρα κατά την έννοια του άρθρου 34 της Συνθήκης, δεν δικαιολογούνται από λόγους προστασίας της βιομηχανικής και εμπορικής ιδιοκτησίας, κατά την έννοια του άρθρου 36 της Συνθήκης, παρά μόνον αν είναι αναγκαία για τη διασφάλιση του ότι η ονομασία προελεύσεως πληροί τον συγκεκριμένο σκοπό της». Επιπλέον, έκρινε ότι «η ονομασία προελεύσεως έχει ως συγκεκριμένο σκοπό να διασφαλίζει ότι το προϊόν στο οποίο αναφέρεται προέρχεται από καθορισμένη γεωγραφική ζώνη και εμφανίζει ορισμένα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά γνωρίσματα» και ότι «συνεπώς, η υποχρέωση εμφιαλώσεως του οίνου στην περιοχή παραγωγής δικαιολογείται, στον βαθμό που αποτελεί προϋπόθεση για τη χρήση του ονόματος της περιοχής αυτής ως ονομασίας προελεύσεως, από λόγους αναγόμενους στη διασφάλιση του ότι η ονομασία προελεύσεως πληροί τον συγκεκριμένο σκοπό οσάκις η εμφιάλωση στην περιοχή παραγωγής προσδίδει στον προερχόμενο από την εν λόγω περιοχή οίνο ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, ικανά να τον εξατομικεύουν, ή οσάκις η εμφιάλωση στην περιοχή παραγωγής είναι απαραίτητη για τη διατήρηση κεκτημένων ειδικών χαρακτηριστικών γνωρισμάτων του οίνου» (σκέψεις 16, 17 και 18).

9. Το Δικαστήριο αποφάνθηκε, κατ' ουσίαν, ότι το άρθρο 34 δεν επιτρέπει εθνική κανονιστική ρύθμιση να επιβάλλει την υποχρέωση εμφιαλώσεως των οίνων ποιότητας εντός της περιοχής παραγωγής, καθόσον η ρύθμιση αυτή εμποδίζει τη χύμα εξαγωγή αυτών των οίνων, πλην όμως, συγχρόνως, δέχθηκε ότι η κανονιστική ρύθμιση, στηριζόμενη στο άρθρο 36, μπορούσε εν πάση περιπτώσει να θεωρηθεί δικαιολογημένη εφόσον η υποχρέωση εμφιαλώσεως ήταν χρήσιμη προκειμένου να διασφαλιστεί ότι το προϊόν προερχόταν από συγκεκριμένη γεωγραφική περιοχή και ότι παρουσίαζε ορισμένα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά γνωρίσματα. Το Δικαστήριο προσέθεσε ότι εν προκειμένω «δεν αποδείχθηκε ότι η εμφιάλωση του επιδίκου οίνου [Rioja] στην περιοχή παραγωγής συνιστά πράξη προσδίδουσα σ' αυτό συγκεκριμένα χαρακτηριστικά γνωρίσματα ή πράξη αναγκαία για τη διατήρηση των κεκτημένων ειδικών χαρακτηριστικών γνωρισμάτων» (σκέψη 19).

10. Το Δικαστήριο, εξάλλου, δεν δέχθηκε ότι μπορούσε, προς στήριξη της από απόψεως κοινοτικού δικαίου νομιμότητας της εθνικής κανονιστικής ρυθμίσεως, να τύχει επικλήσεως το προπαρατεθέν άρθρο 18 του κανονισμού 823/87, δυνάμει του οποίου τα κράτη μέλη μπορούν να καθορίζουν, για τους οίνους ποιότητας, συμπληρωματικές ή περισσότερο αυστηρές προϋποθέσεις κυκλοφορίας από αυτές που θέτει ο εν λόγω κανονισμός. Πράγματι, κατά το Δικαστήριο, το άρθρο αυτό «δεν έχει την έννοια ότι επιτρέπει στα κράτη μέλη να επιβάλλουν όρους που αντίκεινται στους κανόνες της Συνθήκης

14 — Πρέπει να υπομνηστεί ότι το Βασίλειο της Ισπανίας είχε υποστηρίξει ότι, εν πάση περιπτώσει, το βασιλικό διάταγμα 157/88 δικαιολογούνταν από την ανάγκη της προστασίας της βιομηχανικής και εμπορικής ιδιοκτησίας κατά την έννοια του άρθρου 36 της Συνθήκης, καθόσον σκοπούσε να προστατεύσει τους παραγωγούς από τον αθέμιτο ανταγωνισμό και τον καταναλωτή από εμπορικές καταδολιεύσεις και, επιπλέον, καθόσον το καθεστώς προστασίας των ονομασιών προελεύσεων που προβλέπεται με τη συμφωνία της Λισσαβώνας της 31ης Οκτωβρίου 1958, περί της προστασίας των ονομασιών προελεύσεως και της εθνικής τους καταχωρίσεως είναι παρόμοιο προς το σύστημα που αφορά τα σήματα με συνέπεια οι ονομασίες προελεύσεως να πρέπει να θεωρούνται ως «συλλογικά σήματα», δηλαδή σήματα που ανήκουν σε όλους τους παραγωγούς οι οποίοι, ασκώντας τη δραστηριότητά τους εντός καθορισμένης γεωγραφικής ζώνης και εφαρμόζοντας ειδικές τεχνικές παραγωγής, παρασκευάζουν ένα προϊόν που παρουσιάζει ιδιαίτερα χαρακτηριστικά γνωρίσματα λόγω της περιοχής στην οποία παράγεται.

σχετικά με την κυκλοφορία των εμπορευμάτων» (σκέψη 26).

Επί της ουσίας

11. Με την προσφυγή της, η Βελγική Κυβέρνηση προσάπτει στο Βασίλειο της Ισπανίας παράβαση των άρθρων 34 και 5 της Συνθήκης, επικαλούμενη το γεγονός ότι η επίδικη ισπανική κανονιστική ρύθμιση αντιβαίνει προς το κοινοτικό δίκαιο στον τομέα της ελεύθερης κυκλοφορίας των εμπορευμάτων και ότι, επιπλέον, το Βασίλειο της Ισπανίας παρέλειψε να λάβει τα αναγκαία μέτρα για να συμμορφωθεί προς την απόφαση Delhaize.

12. Προκειμένου να διαπιστωθεί η ύπαρξη της παραβάσεως που προσάπτεται στην Ισπανική Κυβέρνηση πρέπει, πρώτον, να διευκρινιστεί αν η σχετική ισπανική κανονιστική ρύθμιση αντιβαίνει προς τις κοινοτικές διατάξεις για την κυκλοφορία των εμπορευμάτων, ειδικότερα προς το άρθρο 34 της Συνθήκης και το άρθρο 18 του προπαρατεθέντος κανονισμού 823/87, καθώς και αν, σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως στο πρώτο αυτό ερώτημα, η εν λόγω κανονιστική ρύθμιση δικαιολογείται σύμφωνα με το άρθρο 36 της Συνθήκης. Επομένως, θα πρέπει να εξακριβωθεί αν το Βασίλειο της Ισπανίας, προβλέποντας την υποχρέωση εμφιαλώσεως του οίνου Rioja εντός της περιοχής παραγωγής, παρέβη τις υποχρεώσεις που υπέχει από το κοινοτικό δίκαιο όπως αυτό ερμηνεύθηκε με την απόφαση Delhaize.

Επί της παραβάσεως του άρθρου 34

13. Η Βελγική Κυβέρνηση, υποστηριζόμενη από το Βασίλειο της Δανίας, το Βασίλειο των Κάτω Χωρών, το Ηνωμένο Βασίλειο και τη Δημοκρατία της Φινλανδίας, ισχυρίζεται ότι η Ισπανική Κυβέρνηση παρέβη το άρθρο 34 της Συνθήκης, όπως έχει ερμηνευθεί με την απόφαση Delhaize, λόγω του ότι ούτε κατάργησε ούτε τροποποίησε το βασιλικό διάταγμα 157/88, ιδίως δε το άρθρο 19, παράγραφος 1, στοιχείο β', αυτού, το οποίο προβλέπει, μεταξύ των απαιτούμενων προϋποθέσεων προκειμένου να μπορεί ένας οίνος να χαρακτηριστεί οίνος με ονομασία προελεύσεως, την εμφιάλωση εντός οιναποθήκης που βρίσκεται εντός της ζώνης παραγωγής. Δεδομένου ότι είναι βέβαιο ότι μέχρι τούδε ούτε η κοινοτική κανονιστική ρύθμιση ούτε η ισπανική κανονιστική ρύθμιση, ενόψει των οποίων εξέδωσε το Δικαστήριο την απόφαση Delhaize, έχουν τροποποιηθεί, η συλλογιστική του Δικαστηρίου διατηρεί, κατά το προσφεύγον κράτος, την ισχύ της πλήρως με τη συνέπεια ότι, στην παρούσα διαδικασία, το Δικαστήριο δεν είναι δυνατόν παρά να επιβεβαιώσει ότι η ισπανική κανονιστική ρύθμιση δεν συνάδει προς το κοινοτικό δίκαιο.

14. Η Ισπανική Κυβέρνηση, αντιθέτως, ισχυρίζεται ότι η νομοθεσία της συνάδει προς το άρθρο 34 της Συνθήκης, εφόσον δεν περιορίζει την εξαγωγή χύμα του οίνου ποιότητας, αλλά προβλέπει απλώς την απαγόρευση κάθε παράνομης και μη ελεγχόμενης χρησιμοποιήσεως της ονομασίας προελεύσεως. Κατ' ουσίαν, όπως ισχυρίζεται η Ισπανική Κυβέρνηση, ο οίνος που παράγεται στην περιφέρεια Rioja μπορεί ελεύθερα να εξάγεται χύμα εκτός της ζώνης παραγωγής, κατόπιν δε να εμφιαλώνεται, έστω κι αν, στην περίπτωση αυτή, δεν μπορεί να διατίθεται στο εμπόριο με την ονομασία προελεύσεως Rioja.

15. Η άποψη αυτή δεν είναι πειστική. Αρκεί συναφώς να υπομνηστεί ότι το Δικαστήριο τόνισε ήδη, με την απόφαση Delhaize, ότι μια εθνική ρύθμιση όπως η επίμαχη «έχει ως αποτέλεσμα ότι περιορίζει ειδικώς τα ρεύματα των εξαγωγών χύμα οίνου και ότι με τον τρόπο αυτό παρέχει, μεταξύ άλλων, ειδικό πλεονέκτημα στις επιχειρήσεις εμφιαλώσεως που βρίσκονται στην περιοχή παραγωγής» (σκέψη 14) [15].

16. Πρέπει να προστεθεί ότι το επιχείρημα της Ισπανικής Κυβερνήσεως, που αντλείται από το γεγονός ότι ακόμη και εντός της ζώνης παραγωγής δεν επιτρέπεται η πώληση οίνου χύμα παρά μόνο μεταξύ των οινοαποθηκών που είναι εγγεγραμμένες στα μητρώα του συμβουλίου διαχειρίσεως και υπόκειται σε ρητή έγκριση, δεν ασκεί καμία επιρροή στην εκτίμηση του ζητήματος αν υπάρχει παράβαση του άρθρου 34, εφόσον αυτό ουδόλως μεταβάλλει την απόλυτη αδυναμία των παραγωγών να εξάγουν χύμα εκτός του εθνικού εδάφους. Η έγκριση, πράγματι, προβλέπεται μόνο για την πώληση (και επομένως για τη μεταφορά) οίνου χύμα εντός της ζώνης παραγωγής. Κατά συνέπεια, όπως τόνισε ο γενικός εισαγγελέας στην υπόθεση Delhaize, «η διαφορετική μεταχείριση έγκειται στο γεγονός ότι οι οινοπαραγωγοί έχουν τη δυνατότητα να πωλούν στην περιοχή παραγωγής τον οίνο που δεν έχει ακόμη εμφιαλωθεί, ενώ αυτή η δυνατότητα δεν υφίσταται εκτός των προαναφερθεισών περιοχών» (σημείο 29 των προτάσεων) [16]. Πρέπει να προστεθεί ότι, ακόμη και αν το άρθρο 18 επιτρέπει αναμφιβόλως στα κράτη να εισάγουν στις αντίστοιχες έννομες τάξεις τους διατάξεις από τις οποίες μπορεί να απορρέουν περιορισμοί στην ενδοκοινοτική κυκλοφορία των οίνων, οι περιορισμοί αυτοί δεν μπορούν πάντως, όπως δέχθηκε το Δικαστήριο με την απόφαση Delhaize του 1992, να έχουν τόσο ευρύ περιεχόμενο όπως αυτές που περιέχονται στην ισπανική κανονιστική ρύθμιση, δεδομένου ότι η ρύθμιση αυτή καταλήγει κατ' ουσίαν σε απαγόρευση εξαγωγής χύμα του οίνου ποιότητας και, κατά συνέπεια, συνιστά προδήλως παράβαση των κανόνων της Συνθήκης ΕΚ περί της κυκλοφορίας των εμπορευμάτων.

17. Τελικώς, η ερμηνεία που έδωσε το Δικαστήριο με την απόφαση Delhaize στη σχέση μεταξύ της ισπανικής κανονιστικής ρυθμίσεως και του άρθρου 34 της Συνθήκης πρέπει απλώς και μόνο να επιβεβαιωθεί, δεδομένου ότι δεν προέκυψε κανένα πραγματικό ή νομικό στοιχείο που να δικαιολογεί μεταβολή κατευθύνσεως.

18. Σε τελευταία ανάλυση, θεωρώ ότι στερούνται προδήλως ερείσματος τα επιχειρήματα που η Ισπανική Κυβέρνηση, πάντοτε προκειμένου να αποδείξει την από απόψεως κοινοτικού δικαίου νομιμότητα της κανονιστικής της ρυθμίσεως για τους οίνους ποιότητας, νομίζει ότι μπορεί να αντλήσει από το γεγονός ότι το Δικαστήριο, με την απόφαση Delhaize, δεν αποφάνθηκε επί του μη νόμιμου χαρακτήρα της ισπανικής κανονιστικής ρυθμίσεως, δεδομένου ότι η απόφαση αυτή αφορά μόνον τις εν προκειμένω σχετικές κοινοτικές διατάξεις και, εξάλλου, λαμβάνει υπόψη, γενικότερα, τις διατάξεις όλων των κρατών μελών που αφορούν τους οίνους ποιότητας. Αρκεί να παρατηρηθεί συναφώς ότι η απόφαση Delhaize, σε αντίθεση προς τους ισχυρισμούς του ισπανικού

15 — Βλ., μεταξύ άλλων, την απόφαση της 6ης Οκτωβρίου 1987, 118/86, Nertsvoederfabriek Nederland (Συλλογή 1987, σ. 3883, σκέψη 11), όπου το Δικαστήριο δέχθηκε ότι «το άρθρο 34 εφαρμόζεται, καθόσον η εθνική ρύθμιση, με την υποχρέωση που επιβάλλει στους παραγωγούς (...), περιέχει σιωπηρώς απαγόρευση εξαγωγών».

16 — Επισημαίνω ότι με το προπαρατεθέν διάταγμα της 3ης Απριλίου 1991, και επομένως μετά τη διατύπωση των προδικαστικών ερωτημάτων στην υπόθεση Delhaize, διατηρήθηκε η υποχρέωση εμφιαλώσεως στη ζώνη προελεύσεως Rioja.

Υπουργικού Συμβουλίου, λαμβάνει ακριβώς υπόψη την ισπανική κανονιστική ρύθμιση για τους οίνους ποιότητας, κρίνοντάς την ρητώς ασυμβίβαστη προς την κοινοτική έννομη τάξη.

19. Επομένως, δεν απομένει παρά η διαπίστωση ότι η επίδικη ισπανική κανονιστική ρύθμιση αντιβαίνει προς το άρθρο 34 της Συνθήκης, καθόσον έχει ως αποτέλεσμα να περιορίζει ειδικώς τα εξαγωγικά ρεύματα οίνου Rioja και να δημιουργεί ανισότητα μεταχειρίσεως μεταξύ του εσωτερικού εμπορίου και του εξαγωγικού εμπορίου, σε βάρος του δεύτερου, αυτό δε θέτοντας σε δυσμενή μοίρα τις βιομηχανίες εμφιαλώσεως που βρίσκονται στην αλλοδαπή.

Επί της εφαρμογής του άρθρου 36 της Συνθήκης

20. Πρέπει εκ προοιμίου να υπομνηστεί ότι το Δικαστήριο με την απόφαση Delhaize έκρινε ότι «η υποχρέωση εμφιαλώσεως του οίνου στην περιοχή παραγωγής δικαιολογείται, στον βαθμό που αποτελεί προϋπόθεση για τη χρήση του ονόματος της περιοχής αυτής ως ονομασίας προελεύσεως, από λόγους αναγόμενους στη διασφάλιση του ότι η ονομασία προελεύσεως πληροί τον συγκεκριμένο σκοπό». Κατά το Δικαστήριο, αυτό επαληθεύεται *μόνον* οσάκις «η εμφιάλωση στην περιοχή παραγωγής προσδίδει στον (...) οίνο ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, ικανά να τον εξατομικεύουν, ή οσάκις η εμφιάλωση στην περιοχή παραγωγής είναι απαραίτητη για τη διατήρηση κεκτημένων ειδικών χαρακτηριστικών γνωρισμάτων του οίνου». Λαμβάνοντας ως βάση τις γενικές αυτές θεωρήσεις, το Δικαστήριο αναγνώρισε πάντως, όσον αφορά τη συγκεκριμένη περίπτωση του οίνου που παράγεται στην περιφέρεια Rioja, ότι, εν προκειμένω, δεν πληρούνταν οι προϋποθέσεις εφαρμογής του άρθρου 36, εφόσον «δεν αποδείχθηκε ότι η εμφιάλωση του επιδίκου οίνου στην περιοχή παραγωγής συνιστά πράξη προσδίδουσα σ' αυτόν συγκεκριμένα χαρακτηριστικά γνωρίσματα ή πράξη αναγκαία για τη διατήρηση των κεκτημένων ειδικών χαρακτηριστικών γνωρισμάτων».

21. Επομένως, απομένει να διαπιστωθεί αν, στην παρούσα διαδικασία, αποδείχθηκε κάτι τέτοιο. Υπ' αυτό το πρίσμα, πρέπει να εξεταστεί, υπό το φως των στοιχείων της δικογραφίας, αν η υποχρέωση εμφιαλώσεως του οίνου Rioja στην περιοχή παραγωγής δικαιολογείται, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 36 της Συνθήκης, από επιταγές που ανάγονται στην προστασία της βιομηχανικής και εμπορικής ιδιοκτησίας, ιδίως δε από την επιταγή της διασφαλίσεως ότι η ονομασία προελεύσεως Rioja μπορεί να εκπληροί τον σκοπό της.

22. Σε σχέση με αυτό το ζήτημα, ουσιώδες στο πλαίσιο του συνόλου των παραμέτρων της παρούσας διαφοράς, οι διάδικοι υιοθέτησαν δύο διαφορετικές στάσεις. Τα κράτη εισαγωγής οίνου, δηλαδή το Βασίλειο του Βελγίου και όλα τα κράτη που παρενέβησαν υπέρ αυτού (το Βασίλειο της Δανίας, το Βασίλειο των Κάτω Χωρών, η Δημοκρατία της Φινλανδίας και το Ηνωμένο Βασίλειο), υποστήριξαν ότι η εμφιάλωση επιτόπου δεν αποτελεί αναγκαία πράξη για να διασφαλιστεί η ποιότητα του οίνου και να προστατευθεί η φήμη του. Τα κράτη παραγωγής και εξαγωγής (το Βασίλειο της Ισπανίας, η Ιταλική Δημοκρατία και η Πορτογαλική Δημοκρατία) υποστήριξαν αντιθέτως ότι η εμφιάλωση επιτόπου είναι απαραίτητη για την επίτευξη του σκοπού αυτού. Την ίδια άποψη υποστήριξε η Επιτροπή, η οποία επομένως μετέβαλε τη βασική γραμμή της σε σχέση με την προπαρατεθείσα, αφορώσα την

έκδοση προδικαστικής αποφάσεως, υπόθεση Delhaize.

Ειδικότερα, κατά την Ισπανική Κυβέρνηση, η υποχρέωση εμφιαλώσεως των οίνων με ονομασία προελεύσεως calificada στον τόπο της παραγωγής δικαιολογείται κυρίως από δύο λόγους: πρώτον, διότι η εξαγωγή χύμα οίνου Rioja προς άλλο κράτος συνεπάγεται τη μεταφορά εντός βυτίων σε σημαντικές αποστάσεις, πράγμα που έχει ως συνέπεια ότι τα ειδικά χαρακτηριστικά γνωρίσματα αυτού του οίνου μπορούν να αλλοιωθούν, δεύτερον δε, διότι η κυκλοφορία οίνου κατώτερης ποιότητας, χαρακτηριζόμενου με την ονομασία προελεύσεως calificada, η οποία προσιδιάζει στον οίνο που εμφιαλώνεται στην περιοχή παραγωγής, θα μπορούσε να βλάψει τη φήμη του οικείου προϊόντος.

23. Κατόπιν αυτού, για να εξακριβωθεί αν, εν προκειμένω, οι περιορισμοί στην κυκλοφορία του οίνου Rioja που απορρέουν από την υποχρέωση εμφιαλώσεως στην περιοχή παραγωγής δικαιολογούνται δυνάμει του άρθρου 36 της Συνθήκης, είναι αναγκαίο, αφενός, να επαληθευθεί αν πράγματι η εμφιάλωση εκτός της ζώνης παραγωγής έχει (ή θα μπορούσε να έχει) συνέπειες για την ποιότητα του προϊόντος και, στη συνέχεια, να εξεταστεί αν οι συνέπειες αυτές μπορούν να βλάψουν τη φήμη των παραγωγών του οίνου Rioja που έχουν δικαίωμα βιομηχανικής και εμπορικής ιδιοκτησίας προστατευόμενο κατ' εφαρμογήν του άρθρου 36 της Συνθήκης. Η εξέταση του πρώτου σημείου έχει τεχνικό χαρακτήρα και, κατά συνέπεια, θα πρέπει να ληφθούν υπόψη οι γνώμες που διατύπωσαν οι εμπειρογνώμονες των διαδίκων: η εξέταση του δεύτερου σημείου αφορά τη φήμη του οίνου και συνδέεται επομένως με τα συμφέροντα τα οποία εκφράζει η ονομασία προελεύσεως καθώς και τα μέσα που παρέχει η κοινοτική έννομη τάξη για την προστασία των συμφερόντων αυτών.

α) Οι συνέπειες της εμφιαλώσεως non in loco στην ποιότητα του οίνου

24. Όσον αφορά τα αποτελέσματα των εργασιών εμφιαλώσεως για την ποιότητα του οίνου, οι εμπειρογνώμονες συμφωνούν ότι οι εργασίες αυτές δεν συνοψίζονται σε μια απλή πλήρωση των κενών δοχείων, εφόσον συνεπάγονται κανονικά, πριν από την κατά κυριολεξία μετάγγιση, μια σειρά πολύπλοκων οινολογικών επεμβάσεων (διήθηση, διαύγαση, κατεργασία εν ψυχρώ κ.λπ.) οι οποίες, αν δεν πραγματοποιηθούν σύμφωνα με τους κανόνες της τέχνης, μπορούν να βλάψουν την ποιότητα και να μεταβάλουν τα χαρακτηριστικά του οίνου.

Όπως δήλωσε κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση ο εμπειρογνώμων της Επιτροπής καθηγητής Alain Bertrand, οι εργασίες αυτές είναι ακόμη πιο περίπλοκες και, επομένως, χρειάζονται ιδιαίτερα μέσα και εξειδικευμένο προσωπικό, όταν πρέπει να διορθωθεί, μέσω ειδικών διεργασιών, η μείωση της οξειδώσεως που μπορεί να έχει υποστεί ο οίνος συνεπεία της χύμα μεταφοράς του επί

εκατοντάδες χιλιομέτρων [17]. Οι επεμβάσεις αυτές μπορούν να προκαλέσουν μεταβολές στο χρώμα, τη γεύση και το άρωμα του προϊόντος. Ο εμπειρογνώμων της Επιτροπής υποστήριξε επομένως ότι ήταν πεπεισμένος «προσωπικώς, μετά από τριάντα έτη ερευνών στην οινολογία, ότι, χωρίς να είναι δυνατό να αποδειχθεί αναντιρρήτως, τα εγγενή χαρακτηριστικά ενός οίνου δεδομένης ονομασίας διατηρούνται ασφαλώς καλύτερα όταν τα σταφύλια προωθούνται στον τόπο της τελικής επεξεργασίας του οίνου, χωρίς μεταφορά του οίνου πριν από την εμφιάλωση». Εν πάση περιπτώσει, δήλωσε ότι δεν μπορεί επομένως να αποκλειστεί απολύτως ότι τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά γνωρίσματα του οίνου μπορούν επίσης να διατηρηθούν όταν ο οίνος εμφιαλώνεται εκτός της ζώνης παραγωγής. Εντούτοις, προκειμένου να επιτευχθεί αυτό, είναι απαραίτητο η μεταφορά να πραγματοποιείται υπό άριστες συνθήκες και όλες οι εργασίες που προηγούνται ή συνοδεύουν την εμφιάλωση να διενεργούνται σύμφωνα με τους κανόνες της τέχνης. Συναφώς, ο καθηγητής Bertrand δήλωσε, κατά την προφορική διαδικασία, ότι, «όταν ο οίνος αντλείται στο βυτίο μεταφοράς, έχει κατ' ανάγκη υποστεί οξείδωση. Όταν η μεταφορά αυτή πραγματοποιείται επί μακρό χρονικό διάστημα, ένα μέρος του οξυγόνου αυτού καταναλώνεται από τον οίνο, το ήμισυ περίπου, επί δύο ή τρεις ημέρες, ιδίως όταν η θερμοκρασία είναι λίγο υψηλή. Όταν αντλείται εκ νέου για να τεθεί στα δοχεία του παραγωγού επιχειρηματία, έχει και πάλι υποστεί οξείδωση. Εν τω μεταξύ, δημιουργούνται (...) υπεροξείδια που επιφέρουν μεταβολές στον οίνο που είναι πολύ περισσότερο βλαπτικές από την απλή άντληση που πραγματοποιήθηκε κατά την εμφιάλωση».

25. Ως προς το ζήτημα αυτό, ο εμπειρογνώμων του Ηνωμένου Βασιλείου διατύπωσε μια γνωμάτευση η οποία, κατ' ουσίαν, δεν είναι αισθητώς διαφορετική από αυτή του καθηγητή Bertrand. Υποστηρίζει πράγματι, στην έκθεσή του, ότι, όταν η εμφιάλωση πραγματοποιείται εκτός της ζώνης παραγωγής, η ποιότητα προελεύσεως του οίνου μπορεί ακόμη να διασφαλίζεται, αν η μεταφορά πραγματοποιείται κατά τρόπο ώστε να λαμβάνονται ιδιαίτερες τεχνικές προφυλάξεις και ιδίως αν χρησιμοποιούνται ερμητικά δοχεία που διατηρούν τη θερμοκρασία σε χαμηλό επίπεδο. Ο ίδιος εμπειρογνώμων παρατηρεί ότι, εν πάση περιπτώσει, ο κίνδυνος οξειδώσεως που θα μπορούσε να υποστεί ο οίνος που μεταφέρεται εκτός της ζώνης παραγωγής υφίσταται επίσης στην περίπτωση κατά την οποία ο οίνος μεταφέρεται εντός της ίδιας ζώνης, οπότε, ακόμη και στην περίπτωση αυτή, προκειμένου να αποφευχθεί (ή τουλάχιστον να περιοριστεί) ο κίνδυνος αυτός, οι εργασίες αντλήσεως πρέπει να πραγματοποιούνται βάσει καθορισμένων τεχνικών κανόνων με λήψη των ίδιων μέτρων.

26. Επομένως, από τις δηλώσεις που διατύπωσαν οι εμπειρογνώμονες και οι οποίες παρατίθενται ανωτέρω προκύπτει ότι η μεταφορά χύμα οίνου προκαλεί, ή τουλάχιστον μπορεί να προκαλέσει, μεταβολή του προϊόντος — αυτό δε όσον αφορά το άρωμα, τη γεύση και το χρώμα — και ότι οι ανεπιθύμητες αυτές συνέπειες μπορούν να αποφευχθούν αν η μεταφορά πραγματοποιείται εφόσον τηρούνται ορισμένες τεχνικές προδιαγραφές. Τέλος, καθίσταται σαφές ότι οι εργασίες εμφιαλώσεως είναι από τεχνικής απόψεως περίπλοκες και ότι μπορούν να συνεπάγονται, εφόσον δεν πραγματοποιούνται σύμφωνα με τους κανόνες της

17 — Η Επιτροπή, αναφερόμενη στην έκθεση του καθηγητή Bertrand, ισχυρίζεται, στο υπόμνημα παρεμβάσεως της 17ης Σεπτεμβρίου 1996, ότι «η μεταφορά οίνου από έναν τόπο σε άλλο συνεπάγεται πάντοτε απώλεια πτητικών στοιχείων και επομένως ενός μέρους του φυσικού του αρώματος», ότι «η μεταφορά και η διαταραχή αποτελούν μη ελεγχόμενη εξαέρωση η οποία, εκτός από την απώλεια διοξειδίου του άνθρακα, μπορεί επίσης να επιφέρει μείωση των έντονα πτητικών συστατικών, όπως ορισμένων εστέρων, μάλιστα δε βαρύτερων στοιχείων, ως φυσικό επακόλουθο», ότι «το φαινόμενο αυτό θα είναι ακόμη πιο έντονο όσο περισσότερο διαρκεί η μεταφορά» και ότι «μπορεί επομένως να θεωρηθεί ότι η μεταφορά σε απόσταση πλέον των χιλίων χιλιομέτρων, εντός εμπορευματοκιβωτίων χωρίως κλιματισμό, συνεπάγεται κατανάλωση πολλών χιλιολίτρων οξυγόνου».

τέχνης, αισθητές μεταβολές στην ποιότητα και στα χαρακτηριστικά γνωρίσματα του οίνου.

27. Υπό τις περιστάσεις αυτές, ο μόνος κατάλληλος τρόπος για να παρασχεθεί στους παραγωγούς και στους καταναλωτές η εγγύηση της ποιότητας του προϊόντος που εμφιαλώνεται με φροντίδα του αγοραστή σε διαφορετική χώρα από αυτή της παραγωγής συνίσταται στο να υποβάλλονται οι εργασίες εμφιαλώσεως σε συστηματικούς ελέγχους στη χώρα όπου πραγματοποιούνται οι εργασίες αυτές. Επομένως, απομένει να εξεταστεί αν επιτρέπονται ή επιβάλλονται από την κοινοτική κανονιστική ρύθμιση έλεγχοι για την ποιότητα του οίνου και επομένως για ενδεχόμενες αλλοιώσεις του οίνου που μεταφέρεται χύμα, και για ποιου είδους ελέγχους μπορεί ή πρέπει να πρόκειται.

28. Όμως, όπως ήδη υπενθύμισα, καίτοι το άρθρο 13 του κανονισμού 823/87 υποχρεώνει τους παραγωγούς να προβαίνουν σε μια σειρά αναλυτικών και οργανοληπτικών εξετάσεων προκειμένου ο οίνος τους να μπορεί να απολαύει της ονομασίας v.q.p.r.d., επιβάλλει τις εξετάσεις αυτές μόνο στους παραγωγούς και δεν διευκρινίζει σε ποιο σημείο πρέπει αυτοί να πραγματοποιούνται. Η Επιτροπή παρατήρησε συναφώς, κατά την προφορική διαδικασία, ότι στα κράτη παραγωγής οίνου οι εξετάσεις αυτές πρέπει να πραγματοποιούνται πριν και/ή μετά την εμφιάλωση.

Επιπλέον, ο προπαρατεθείς κανονισμός 2048/89, ο οποίος περιέχει γενικούς κανόνες για τους ελέγχους στον αμπελοοινικό τομέα, προβλέπει διάφορους ελέγχους στα διαφορετικά στάδια της παραγωγής και της εμπορίας. Πράγματι, ο κανονισμός αυτός, προκειμένου να προληφθούν οι παραβάσεις της κανονιστικής ρυθμίσεως για τον οίνο, αναθέτει στους ειδικούς υπαλλήλους της Επιτροπής την αποστολή της «παρεμβάσεως σ' αυτόν τον τομέα σε συνεργασία με τις αρχές που είναι εντεταλμένες, εκ μέρους των κρατών μελών» (άρθρο 1, παράγραφος 1). Το άρθρο 8 του κανονισμού αυτού προβλέπει επιπλέον οριζόντιες μορφές συνεργασίας μεταξύ των εθνικών οργανισμών ελέγχου, ορίζοντας ότι, κατόπιν αιτιολογημένης αιτήσεως της αρμόδιας αρχής κράτους μέλους, η αρμόδια αρχή άλλου κράτους μέλους όπου βρίσκεται ο οίνος που πρέπει να ελεγχθεί «ασκεί ή λαμβάνει τις αναγκαίες πρωτοβουλίες για να ασκηθεί ειδική εποπτεία ή έλεγχοι για την επίτευξη των επιδιωκόμενων στόχων» (άρθρο 8, παράγραφος 2). Η αιτούσα αρμόδια αρχή, σε συμφωνία με αυτή «στην οποία απευθύνεται η αίτηση», μπορεί να αποστείλει τους δικούς της υπαλλήλους στο κράτος μέλος όπου βρίσκεται ο οίνος οι οποίοι έχουν ως αποστολή να συλλέγουν πληροφορίες σχετικές με την αμπελοοινική ρύθμιση ή να προβαίνουν σε πράξεις ελέγχου (άρθρο 8, παράγραφοι 4 και 5). Στο πλαίσιο αυτό, οι προαναφερθέντες ειδικοί υπάλληλοι «μπορούν να ζητούν από την αρμόδια αρχή ενός άλλου κράτους μέλους να πραγματοποιεί δειγματοληψία» προκειμένου αυτή να χρησιμεύσει στη συνέχεια για την υπαγωγή των δειγμάτων σε αναλύσεις (άρθρα 12 και 13).

Έλεγχοι του οίνου που διατίθεται στην αγορά εκτός του κράτους μέλους παραγωγής προβλέπονται επίσης από τον προπαρατεθέντα κανονισμό 2392/89 [18]. Το άρθρο 42 του κανονισμού αυτού ορίζει ότι «οι αρμόδιες για το θέμα αυτό αρχές μπορούν, τηρώντας τους γενικούς διαδικαστικούς κανόνες κάθε κράτους μέλους, να απαιτούν από τον εμφιαλωτή ή από πρόσωπο που συμμετέχει

18 — Βλ. υποσημείωση 2.

στο εμπορικό κύκλωμα και του οποίου το όνομα περιλαμβάνεται είτε στην περιγραφή είτε στην παρουσίαση αυτών των προϊόντων, να αποδεικνύουν το ακριβές των ενδείξεων που χρησιμοποιούνται για την περιγραφή ή την παρουσίαση και αφορούν τη φύση, την ταυτότητα, την ποιότητα, τη σύνθεση, την καταγωγή ή την προέλευση του εν λόγω προϊόντος ή των προϊόντων που έχουν χρησιμοποιηθεί για την παρασκευή τους». Η αίτηση για την παροχή αποδείξεως μπορεί να προέρχεται από την αρμόδια αρχή του κράτους μέλους όπου είναι εγκατεστημένος ο εμφιαλωτής ή ακόμη από αρμόδια αρχή άλλου κράτους μέλους. Στην τελευταία αυτή περίπτωση, ο εν λόγω οργανισμός «παρέχει στην αρμόδια υπηρεσία της χώρας όπου είναι εγκατεστημένος ο εμφιαλωτής (...) όλα τα χρήσιμα στοιχεία τα οποία επιτρέπουν σ' αυτή τη δεύτερη αρχή να απαιτήσει την εν λόγω απόδειξη (...)». «Εάν οι αρμόδιες αρχές κρίνουν ότι δεν αποδεικνύεται το ακριβές των ενδείξεων, οι εν λόγω ενδείξεις θεωρείται ότι δεν είναι σύμφωνες προς τον παρόντα κανονισμό».

Τέλος, ο κανονισμός 2238/93 [19] περιέχει μια σειρά ενιαίων κανόνων που αφορούν τα έγγραφα που πρέπει να συνοδεύουν τα αμπελοοινικά προϊόντα στο έδαφος της Κοινότητας. Στο άρθρο 3, παράγραφος 1, προβλέπει ότι οποιοσδήποτε «διενεργεί ή για τον οποίο διενεργείται μεταφορά αμπελοοινικών προϊόντων πρέπει να συμπληρώσει υπ' ευθύνη του ένα έγγραφο το οποίο συνοδεύει τη μεταφορά αυτή, το οποίο ονομάζεται εφεξής "συνοδευτικό έγγραφο"». Το έγγραφο αυτό «ισοδυναμεί με βεβαίωση ονομασίας προελεύσεως για τους ν.q.p.r.d. ή με χαρακτηρισμό καταγωγής για τους επιτραπέζιους οίνους που δικαιούνται γεωγραφικής ένδειξης», εφόσον οι ενδείξεις αυτές «επικυρώνονται από την αρμόδια αρχή με τη σφραγίδα της, την ένδειξη της ημερομηνίας και την υπογραφή του υπευθύνου, ανάλογα με την περίπτωση» [άρθρο 7, παράγραφος 1, στοιχείο γ']. Συμπληρωματικές πληροφορίες απαιτούνται για τη μεταφορά χύμα αμπελοοινικών προϊόντων (άρθρο 3, παράγραφος 4), τα οποία ως εκ τούτου «προσφέρονται περισσότερο στη διενέργεια απάτης από τα εμφιαλωμένα προϊόντα σε δοχεία» (έβδομη αιτιολογική σκέψη).

29. Ως προς τις εν προκειμένω εθνικές νομοθεσίες, από τα στοιχεία που προσκόμισαν οι διάδικοι προκύπτει ότι σε ορισμένα κράτη μέλη ορίζονται ρητώς τα χρονικά σημεία και οι λεπτομέρειες των ελέγχων που πρέπει να πραγματοποιούνται για τους οίνους ποιότητας. Η ισπανική νομοθεσία ειδικότερα προβλέπει ότι οι οίνοι ποιότητας πρέπει να υποβάλλονται σε οργανοληπτικές και αναλυτικές εξετάσεις (άρθρο 10, παράγραφος 2, του βασιλικού διατάγματος 157/88). Ως προς τον οίνο Rioja, προβλέπεται επιπλέον ότι το συμβούλιο διαχειρίσεως πραγματοποιεί ελέγχους ποιότητας παρτίδα με παρτίδα πριν χορηγηθεί η ονομασία προελεύσεως calificada (άρθρο 15 της υπουργικής αποφάσεως της 3ης Απριλίου 1991). Κατά συνέπεια, για τους οίνους που μεταφέρονται στο εθνικό έδαφος, ο έλεγχος είναι αυστηρός και πολύ περισσότερο ακριβής από αυτόν στον οποίο υποβάλλεται ο οίνος που μεταφέρεται χύμα στο εξωτερικό [20]. Επιπλέον, από τις δηλώσεις των δια-

19 — Βλ. υποσημείωση 2.

20 — Στην Ιταλία, ο νόμος 164, της 10ης Φεβρουαρίου 1992, περί του νέου καθεστώτος ονομασιών προελεύσεως των οίνων, προβλέπει στο άρθρο 13 ότι, ως προς τους οίνους ελεγχομένης και εγγυημένης ονομασίας προελεύσεως (DOCG), «η οργανοληπτική εξέταση πρέπει να επαναλαμβάνεται, παρτίδα με παρτίδα, κατά τα στάδια της εμφιαλώσεως» (*GURI* 47, της 26ης Φεβρουαρίου 1992, σ. 3).

δίκων κατά την προφορική διαδικασία προέκυψε ότι συστηματικοί έλεγχοι για την ποιότητα του εισαγόμενου οίνου δεν προβλέπονται σε όλα τα κράτη μέλη [21]. Αυτή είναι, π.χ., η περίπτωση του Βελγίου. Πράγματι, ο ίδιος ο εκπρόσωπος της Βελγικής Κυβερνήσεως αναγνώρισε ότι οι έλεγχοι που πραγματοποιούνται για τους οίνους που πωλούνται στο εθνικό έδαφος είναι γενικώς αυτοί που προβλέπονται από τον κανονισμό 2238/93 για τη μεταφορά των οίνων και αναφέρονται μόνο σε λογιστικά και ποσοτικά στοιχεία καθώς και στο στοιχείο που αναφέρεται γενικώς ως «υγειονομικό»: επομένως, πρόκειται για ελέγχους που ουδόλως αφορούν τα οινολογικά χαρακτηριστικά του προϊόντος και, κατά συνέπεια, δεν μπορούν να παράσχουν καμία εγγύηση στους παραγωγούς και στους καταναλωτές για την ποιότητα του οίνου.

30. Κατά συνέπεια, με εξαίρεση τους ελέγχους που πραγματοποιούνται υποχρεωτικά από τις χώρες παραγωγής κατά την έννοια του άρθρου 13 του κανονισμού 823/87, ο οίνος που εξάγεται σε άλλο κράτος μέλος μπορεί να μην έχει υποβληθεί σε άλλους ελέγχους ποιότητας πριν από την πώληση στον τελικό καταναλωτή. Επομένως, πρέπει να συναχθεί το συμπέρασμα ότι, στο παρόν στάδιο εξελίξεως του ισχύοντος κοινοτικού δικαίου, οι αρχές του κράτους εισαγωγής έχουν ευχέρεια απλώς και όχι υποχρέωση να πραγματοποιούν γενικούς και προσαρμοσμένους στη συγκεκριμένη περίπτωση ελέγχους που αφορούν την ποιότητα του οίνου που εισάγεται χύμα και εμφιαλώνεται επιτόπου.

31. Ενδείκνυται να τεθεί εδώ το ερώτημα αν η εμφιάλωση στην περιοχή παραγωγής εξακολουθεί και σήμερα να αποτελεί τη μόνη κατάλληλη εγγύηση ότι αυτός ο οίνος ποιότητας, όταν τίθεται σε κατανάλωση, έχει τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του γνωρίσματα ή τουλάχιστον ότι με την εμφιάλωση τα χαρακτηριστικά δεν έχουν υποστεί καμία μεταβολή. Είναι βέβαιο ότι η εκτέλεση των εργασιών εμφιαλώσεως στην περιοχή παραγωγής είναι σημαντική για να διασφαλίζεται ότι ο οίνος έχει τις ιδιότητες και τα χαρακτηριστικά που συνδέονται με την προέλευσή του. Αρκεί να παρατηρηθεί ότι, όπως τόνισε η Ισπανική Κυβέρνηση, όταν η εμφιάλωση πραγματοποιείται στον τόπο παραγωγής, ο οίνος δεν πρέπει να υποβάλλεται σ' αυτές τις περίπλοκες διεργασίες οι οποίες, αντιθέτως, είναι απαραίτητες προκειμένου να αντιμετωπισθούν οι μεταβολές που ο οίνος υφίσταται σε περίπτωση εξαγωγής. Επιπλέον, ακόμη και στην περίπτωση μεταφοράς εντός της περιοχής παραγωγής, όχι μόνο ο κίνδυνος μεταβολών του οίνου φαίνεται λιγότερο πιθανός, λόγω της μικρότερης απόστασης μεταξύ του τόπου όπου ο οίνος παράγεται και αυτού όπου εμφιαλώνεται (στην περιφέρεια της Rioja, σύμφωνα με τα στοιχεία που παρέσχε το καθού κράτος και τα οποία δεν αντικρούστηκαν από τους άλλους διαδίκους, η μέγιστη απόσταση είναι εκατό χιλιόμετρα), αλλά ενδεχόμενη αλλοίωση του οίνου διαπιστώνεται, εν πάση περιπτώσει, χάρη στους αυστηρούς προς τον σκοπό αυτό ελέγχους στους οποίους υπόκειται το προϊόν πριν λάβει την ονομασία προελεύσεως «calificada Rioja» [22]. Απομένει να εξεταστεί αν μια

21 — Η παρατήρηση αυτή διατυπώθηκε από την Επιτροπή, προκειμένου να δικαιολογήσει τη μεταβολή της θέσεώς της σε σχέση με την υπόθεση Delhaize. Η Επιτροπή εκθέτει ότι «το σύστημα εποπτείας που θεσπίστηκε με τον κανονισμό (ΕΟΚ) 2238/93 περί των συνοδευτικών εγγράφων κατά τη μεταφορά αμπελοοινικών προϊόντων και των βιβλίων που πρέπει να τηρούνται στον αμπελοοινικό τομέα δεν διασφαλίζει ούτε τη διατήρηση της ποιότητας του οίνου που μεταφέρεται χύμα ούτε την ταυτότητά ή αρχική κατάστασή του, δεδομένου ότι θεσπίζει έναν αποκλειστικά βάσει εγγράφων έλεγχο των μεταφερομένων ποσοτήτων, όπου, στην πράξη, πρωταρχική θέση κατέχουν οι φορολογικοί έλεγχοι».

22 — Επιπροσθέτως, δυνάμει του άρθρου 15α του κανονισμού 823/87, κατόπιν των ελέγχων που πραγματοποιούνται ενδεχομένως μετά τη μεταφορά, οι αρχές του κράτους παραγωγής μπορούν να υποβαθμίσουν έναν οίνο ποιότητας, όπως τον οίνο Rioja σε επιτραπέζιο οίνο.

τέτοια κατάσταση δικαιολογεί την επιβολή της υποχρεώσεως εμφιαλώσεως αποκλειστικά στην περιοχή παραγωγής για να μπορεί το προϊόν να απολαύει της ονομασίας οίνου ποιότητας. Η απάντηση στο ερώτημα δεν μπορεί παρά να είναι καταφατική για τους λόγους που εκθέτω κατωτέρω. Πράγματι, πρέπει να θεωρηθεί ότι, δεδομένου ότι ο πραγματικός κίνδυνος αλλοιώσεως της ποιότητας και των χαρακτηριστικών γνωρισμάτων του οίνου συνεπεία της μεταφοράς σε σημαντικές αποστάσεις και των εργασιών εμφιαλώσεως σε περιοχή διαφορετική από αυτή της παραγωγής και, *ιδίως*, ενόψει του γεγονότος ότι η κοινοτική κανονιστική ρύθμιση δεν επιβάλλει ως προς το προϊόν κατάλληλους ελέγχους στη χώρα όπου πραγματοποιείται η εμφιάλωση και, εν πάση περιπτώσει, του ότι οι έλεγχοι αυτοί δεν διενεργούνται πράγματι σε όλες τις χώρες με κατάλληλο τρόπο, το κράτος παραγωγής, για να προστατεύσει τους οίνους του ποιότητας, πρέπει να είναι ελεύθερο να αποφασίζει ότι την ονομασία ποιότητας θα φέρουν μόνον οι οίνοι των οποίων τα στάδια παραγωγής και εμφιαλώσεως πραγματοποιούνται μόνο στη ζώνη στην οποία υπάρχει βεβαιότητα ότι όλες οι σχετικές εργασίες πραγματοποιήθηκαν σύμφωνα με τους κανόνες της τέχνης, πράγμα που λογικά υποτίθεται ότι συμβαίνει όταν οι εργασίες αυτές πραγματοποιούνται στη ζώνη παραγωγής υπό τον έλεγχο των παραγωγών, δηλαδή των πρωτίστως ενδιαφερομένων επιχειρηματιών για τη διασφάλιση της ποιότητας του προϊόντος. Το συμπέρασμα αυτό δεν φαίνεται να απομακρύνεται από αυτό που έκρινε το Δικαστήριο με την απόφαση της 27ης Μαρτίου 1990, C-315/88, Bagli Pennacchiotti (Συλλογή 1990, σ. I-1323), όσον αφορά την επιβαλλόμενη από τον εθνικό νομοθέτη υποχρέωση να πραγματοποιούνται οι εργασίες οινοποιήσεως οίνων ποιότητας στη ζώνη παραγωγής. Κατά την απόφαση αυτή, ο κανονισμός 823/87 έχει την έννοια ότι «κάθε εργασία ή αποθήκευση που έχει ως αντικείμενο προϊόντα υπό οινοποίηση, τα οποία δεν έχουν ακόμη αποκτήσει την ιδιότητα του v.q.p.r.d. ή του v.m.q.p.r.d., πρέπει να πραγματοποιείται εντός της καθορισμένης ζώνης παραγωγής» [23].

32. Θα μπορούσε να θεωρηθεί ότι το Δικαστήριο, με την απόφαση Delhaize, ακολούθησε διαφορετική κατεύθυνση που δεν συμβιβάζεται με την ανάλυση που προτείνω σήμερα, πλην όμως, κατόπιν προσεκτικής εξετάσεως, η ανακολουθία αυτή είναι μόνον επιφανειακή. Είναι γεγονός, όπως είδαμε, ότι το Δικαστήριο, με την απόφαση αυτή, περιορίστηκε πράγματι να κρίνει την υπόθεση βάσει των στοιχείων που είχαν προβάλει τότε ενώπιόν του οι διάδικοι. Όμως, σήμερα η κατάσταση έχει μεταβληθεί. Στη δικογραφία υφίστανται πολυάριθμες συγκλίνουσες ενδείξεις τεχνικής φύσεως ως προς την επίπτωση των εργασιών μεταφοράς και εμφιαλώσεως στην ποιότητα του οίνου καθώς και ακριβή πραγματικά στοιχεία που αφορούν την εκτέλεση των ελέγχων — ιδίως ως προς το Βέλγιο — κατά την εμφιάλωση στον τόπο εισαγωγής: οι ενδείξεις αυτές και τα στοιχεία αυτά έχουν σαφώς ως κατάληξη μια εκτίμηση της υπό κρίση περιπτώσεως που αποκλίνει από αυτή που απορρέει από την

23 — Συλλογή 1990, σ. I-1323. Είναι ενδιαφέρον να σημειωθεί ότι ο γενικός εισαγγελέας, με τις προτάσεις που ανέπτυξε στην υπόθεση αυτή, διευκρίνισε, συμφωνώντας με την άποψη της Επιτροπής, ότι, «μόνον αφού ολοκληρωθεί *εντελώς* η μεταποίηση των σταφυλιών σε οίνο, αφρώδη ή μη, άρα μετά τη συμπλήρωση της ελαχίστης περιόδου παλαιώσεως (...), μπορούν ενδεχομένως να πραγματοποιηθούν μεταφορές εκτός της "καθορισμένης περιοχής", χωρίς αυτό να συνεπάγεται απώλεια του δικαιώματος χρήσεως της ονομασίας v.q.p.r.d. ή v.m.q.p.r.d.» (σημείο 15). Παρατηρώ ότι, όσον αφορά το χρονικό διάστημα των εργασιών στην κάβα (crianza) των ισπανικών οίνων με ονομασία προελεύσεως, το βασιλικό διάταγμα της 22ας Φεβρουαρίου 1988 προβλέπει, στο άρθρο 2, στοιχείο a, ότι το ελάχιστο απαιτούμενο χρονικό διάστημα είναι δύο έτη και ότι, κατά τη διάρκεια του χρονικού αυτού διαστήματος, ο οίνος θα πρέπει «να διαβιώνει» σε βαρέλια από ξύλο ή, για ένα τμήμα του χρονικού αυτού διαστήματος, σε φιάλες. Ανάλογη διαδικασία προβλέπεται για τις εργασίες στην κάβα του οίνου Rioja με ονομασία προελεύσεως calificada, σύμφωνα με την υπουργική απόφαση της 3ης Απριλίου 1991 (άρθρο 13). Βλ., με το ίδιο πνεύμα όπως της αποφάσεως Bagli Pennacchiotti, την απόφαση της 18ης Οκτωβρίου 1988, 311/87. Goldenes Rheinhessen (Συλλογή 1988, σ. 6295), με την οποία το Δικαστήριο ερμήνευσε συστολικά τη διάταξη του κανονισμού (ΕΟΚ) 355/79 του Συμβουλίου, της 5ης Φεβρουαρίου 1979, περί των γενικών κανόνων για την περιγραφή και την παρουσία οίνων και γλευκών σταφυλής (ΕΕ ειδ. έκδ. 03/024, σ. 200), δεχόμενο ότι η χρησιμοποίηση της ενδείξεως Erzeugerabfüllung [εμφιάλωση από τους παραγωγούς] (...) «εξαρτάται από την προϋπόθεση ότι η όλη εργασία πραγματοποιήθηκε υπό την πραγματική επίβλεψη, τον στενό και διαρκή έλεγχο και την αποκλειστική ευθύνη» του παραγωγού (διατακτικό της αποφάσεως).

ιδιάζουσα αλληλουχία της προηγούμενης διαδικασίας για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως.

β) Οι συνέπειες της εμφιαλώσεως non in loco επί της φήμης των οίνων ποιότητας

33. Η Ισπανική Κυβέρνηση, για να δικαιολογήσει τα περιοριστικά μέτρα στις εξαγωγές του οίνου Rioja, υπογραμμίζει όχι μόνον τον κίνδυνο αλλοιώσεως της ποιότητας του προϊόντος λόγω της μεταφοράς εντός βυτίων σε μακρινές αποστάσεις — πτυχή της διαφοράς που έχω εξετάσει μέχρι τούδε —, αλλά ισχυρίζεται επίσης ότι η κυκλοφορία οίνου που χαρακτηρίζεται με την ονομασία προελεύσεως calificada Rioja, αλλά είχε εμφιαλωθεί εκτός της ζώνης παραγωγής και, επομένως, δεν παρουσιάζει τα ίδια χαρακτηριστικά γνωρίσματα του παραδοσιακού οίνου Rioja που φέρουν την ίδια ονομασία, βλάπτει την υφιστάμενη φήμη αυτού του οίνου. Το καθού κράτος παρατηρεί πράγματι ότι ο Rioja είναι ένας οίνος που προορίζεται σε ιδιαίτερη πελατεία και δεν θα μπορούσε, επομένως, να διατίθεται στο εμπόριο χωρίς να διασφαλίζεται η τήρηση της παραδοσιακής διαδικασίας παραγωγής που ολοκληρώνεται με την εμφιάλωση στη ζώνη προελεύσεως. Κατά συνέπεια, η ισπανική νομοθεσία σκοπεί στην προστασία της φήμης της ονομασίας αυτού του οίνου και, κατ' επέκταση, του συνακόλουθου δικαιώματος βιομηχανικής και εμπορικής ιδιοκτησίας του οποίου απολαύουν οι παραγωγοί της ζώνης Rioja.

Οι άλλοι διάδικοι δεν αμφισβητούν ότι ο οίνος Rioja απολαύει ιδιαίτερης φήμης μεταξύ των καταναλωτών, αλλά προβάλλουν άλλα επιχειρήματα για να αποδείξουν ότι η εμφιάλωση σε διαφορετική ζώνη από αυτή της παραγωγής δεν συνδέεται με τη φήμη αυτή. Η Γαλλική Κυβέρνηση υπογραμμίζει ότι η φήμη αυτή στηρίζεται όχι μόνο στην ποιότητα που έχει αποκτήσει ο εν λόγω οίνος χάρη στην αυστηρή τήρηση των ειδικών προδιαγραφών παραγωγής, πιο αυστηρών από αυτούς που ισχύουν για την παραγωγή των επιτραπέζιων οίνων, αλλά και στην εξαίρετη εργασία των εμπόρων οι οποίοι έχουν, από πολλού χρόνου, επενδύσει χρόνο και χρήμα για να καταστήσουν γνωστό και αντικείμενο εκτιμήσεως τον οίνο αυτό στους καταναλωτές. Το Ηνωμένο Βασίλειο υποστηρίζει στη συνέχεια ότι η φήμη του οίνου Rioja διαμορφώθηκε σε μια εποχή κατά την οποία ο οίνος αυτός εξαγόταν χύμα, με τη συνέπεια ότι η ονομασία Rioja συνδέεται με οίνο προερχόμενο από την περιοχή Rioja, όχι όμως αναγκαία εμφιαλωμένου στην ίδια αυτή περιοχή.

34. Με την αναφορά στη φήμη του οίνου Rioja, που η Ισπανική Κυβέρνηση αναπτύσσει στο πλαίσιο των αμυντικών της ισχυρισμών, επισημαίνεται η ύπαρξη ειδικού συμφέροντος που συνδέεται με συγκεκριμένα χαρακτηριστικά γνωρίσματα του προϊόντος, συμφέροντος που εν μέρει μόνον προστατεύεται από τις κοινοτικές διατάξεις που αφορούν την ονομασία προελεύσεως και τα μέσα που σκοπούν στην εξασφάλιση της αποκλειστικής χρήσεως. Επομένως, θα εξετάσω κατωτέρω, πρώτον, ποια είναι η ειδική φήμη του εν λόγω προϊόντος, στη συνέχεια δε αν, και εντός ποιων ορίων, το παράγωγο κοινοτικό δίκαιο μπορεί να εξασφαλίσει την προστασία της φήμης του οίνου ποιότητας Rioja, τέλος δε αν και κατά πόσο η επίμαχη εθνική νομοθεσία μπορεί να δικαιολογείται κατ' εφαρμογήν του άρθρου 36 της Συνθήκης, καθόσον προβλέπει ένα μέτρο προστασίας της ονομασίας προελεύσεως Rioja.

35. Όσον αφορά το πρώτο ζήτημα, δεν υφίσταται, κατ' εμέ, καμία αμφιβολία ότι ο Rioja είναι οίνος προοριζόμενος σε ιδιαίτερα απαιτητικό κοινό ως προς την ποιότητα και την πληρότητα του προϊόντος. Η ονομασία denominación de origen calificada χρησιμεύει πράγματι για τον χαρακτηρισμό των οίνων υψηλής ποιότητας για τους οποίους όλα τα στάδια παραγωγής, συμπεριλαμβανομένης της εμφιαλώσεως, πραγματοποιήθηκαν υπό τη διεύθυνση και τον έλεγχο του παραγωγού. Αυτό επιβεβαιώνεται από τις αυστηρές προδιαγραφές που οι παραγωγοί οφείλουν να τηρούν προκειμένου να μπορούν να απολαύουν της ονομασίας αυτής. Συναφώς, υπενθυμίζω ότι, σύμφωνα με τα στοιχεία που παρέσχε η Επιτροπή, μόνο 10 % των οίνων ποιότητας που εξάγονται στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα υπάγονται στην υποχρέωση εμφιαλώσεως εντός της ζώνης παραγωγής. Όμως, δεδομένης της φήμης αυτών των οίνων, δεν μπορεί να αποκλειστεί ότι το κύρος αυτό συνδέεται με το διακριτικό γνώρισμα που τους εξατομικεύει και, επομένως, εν προκειμένω, με την ονομασία προελεύσεως που αναγράφεται στην επισήμανση που έχει τεθεί πάνω στις φιάλες. Ενόψει του γεγονότος ότι η ονομασία προελεύσεως σκοπεί, μεταξύ άλλων, όχι μόνο στην ένδειξη του τόπου προελεύσεως, αλλά και στη διασφάλιση της φήμης που έχει αποκτήσει ένα συγκεκριμένο προϊόν στην αγορά, το δικαίωμα διατηρήσεως της φήμης που επικαλείται το καθού κράτος πρέπει να θεωρηθεί ως άξιο προστασίας στο πλαίσιο της κοινοτικής έννομης τάξης.

Η Ισπανική Κυβέρνηση προβάλλει κατ' ουσίαν την άποψη αυτή, υποστηρίζοντας ότι η ονομασία προελεύσεως εξυπηρετεί κυρίως δύο σκοπούς: α) να διασφαλιστεί ότι το προϊόν που προέρχεται από συγκεκριμένη γεωγραφική ζώνη παρουσιάζει ορισμένα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά γνωρίσματα και ανταποκρίνεται στις προδιαγραφές ποιότητας που έχουν τεθεί από δημόσια αρχή, β) να απαγορευθεί, μέσω της αναγνωρίσεως δικαιώματος αποκλειστικότητας, το να χρησιμοποιούν οι παραγωγοί άλλων ζωνών την ονομασία αυτή, εκμεταλλευόμενοι τη φήμη που συνδέεται με την ονομασία αυτή. Η Επιτροπή προσθέτει ότι η λειτουργία της ονομασίας προελεύσεως, που συνίσταται στη διασφάλιση της προελεύσεως και της ποιότητας ενός προϊόντος, δεν μπορεί να παράγει πλήρως τα αποτελέσματά της αν δεν προστατεύεται το δικαίωμα βιομηχανικής ιδιοκτησίας αυτού που δικαιούται να κάνει χρήση της ονομασίας, δικαίωμα που περιλαμβάνεται στα εμπορικά περιουσιακά στοιχεία του δικαιούχου της ονομασίας προελεύσεως, και επομένως της φήμης του.

Θεωρώ βάσιμα τα επιχειρήματα που σκοπούν να αποδείξουν ότι η ονομασία προελεύσεως συνιστά ένα μέσο για τη διαφύλαξη της φήμης ενός προϊόντος και ότι πρέπει επίσης να προστατεύεται υπ' αυτό το ιδιαίτερο πρίσμα. Πράγματι, η φήμη ενός προϊόντος δεν μπορεί να διαχωριστεί από το πασίγνωστο και το κύρος του διακριτικού γνωρίσματος που αποτελεί ένα στοιχείο εξατομικεύσεως του προϊόντος στην αγορά και, κατά συνέπεια, η προστασία του διακριτικού του γνωρίσματος είναι ένα μέσο διαφυλάξεως της φήμης αυτής. Υπενθυμίζω ότι στην περίφημη υπόθεση Hoffmann-Laroche του 1978 [24] το Δικαστήριο έκρινε, σε σχέση με το σήμα — το οποίο, όπως και η ονομασία προελεύσεως, είναι ένα διακριτικό γνώρισμα του προϊόντος — ότι «το ειδικό αντικείμενο του δικαιώματος επί του σήματος συνίσταται κυρίως στη διασφάλιση υπέρ του κατόχου του αποκλειστικού δικαιώματος να χρησιμοποιεί το σήμα (...) και να το προστατεύει με αυτόν τον τρόπο κατά των ανταγωνιστών που θα επιχειρούσαν να καταχραστούν της θέσεως και της *φήμης* του σήματος πωλώντας προϊόντα φέροντα παρανόμως το εν λόγω σήμα» (σκέψη 7). Όμως, είναι βέβαιο ότι ανάλογη προστασία της φήμης του σήματος πρέπει να αναγνωρίζεται υπέρ του παραγωγού οίνου ο οποίος απέκτησε το δικαίωμα χρησιμοποιήσεως ονομασίας προελεύσεως. Ακόμη και στην

24 — Απόφαση της 23ης Μαΐου 1978, 102/77 (Συλλογή τόμος 1978, σ. 351, ιδίως σκέψη 7).

απόφαση Exportur, το Δικαστήριο εξέθεσε ότι θεωρεί σημαντική και άξια προστασίας τη φήμη ενός διακριτικού γνωρίσματος. Το Δικαστήριο έκρινε ότι οι «γεωγραφικές ονομασίες — που συνιστούν, όπως οι ονομασίες προελεύσεως, διακριτικά γνωρίσματα καταχωρισμένα κατά την έννοια του κανονισμού 2081/92 — που χρησιμοποιούνται για προϊόντα για τα οποία δεν μπορεί να αποδειχθεί ότι έχουν ιδιαίτερα γνωρίσματα οφειλόμενα στη γεωγραφική τους προέλευση και τα οποία δεν έχουν παρασκευαστεί σύμφωνα με ποιοτικούς κανόνες και τρόπους κατασκευής που καθορίζονται με πράξη της δημόσιας αρχής, ήτοι όταν πρόκειται περί των κοινώς αποκαλουμένων ενδείξεων προελεύσεως (...), *μπορούν να έχουν πολύ μεγάλη φήμη μεταξύ των καταναλωτών και να αποτελούν για τους παραγωγούς, οι οποίοι είναι εγκατεστημένοι στις περιοχές τις οποίες καθορίζουν οι ονομασίες αυτές, ένα σημαντικό τρόπο για την εξασφάλιση της πελατείας τους*». Το Δικαστήριο συνήγαγε κατά συνέπεια το συμπέρασμα ότι οι γεωγραφικές ενδείξεις «πρέπει να τυγχάνουν προστασίας» [25]. Ομοίως, με την απόφασή του για τη «μέθοδο της καμπανίας», το Δικαστήριο έκρινε ότι, προκειμένου να πραγματοποιηθεί ο σκοπός της ονομασίας προελεύσεως ή των ενδείξεων προελεύσεως, είναι ουσιώδες «να μη μπορεί να αντλήσει όφελος ο παραγωγός, για το δικό του προϊόν, από την καλή φήμη που έχουν δημιουργήσει για παρόμοιο προϊόν οι παραγωγοί άλλης περιοχής» [26].

36. Το προσφεύγον κράτος τόνισε ότι για να μη θιγεί η φήμη του οίνου Rioja θα αρκούσε να αναγραφεί στην επισήμανση ότι εμφιαλώθηκε σε περιοχή διαφορετική από αυτή της παραγωγής. Η άποψη αυτή δεν μπορεί εντούτοις να τύχει γενικής αποδοχής. Όπως, πράγματι, τόνισαν η Ισπανική και η Ιταλική Κυβέρνηση, η μνεία αυτή θα είχε αντίθετο αποτέλεσμα από το επιδιωκόμενο, διότι θα είχε ως αποτέλεσμα να θίξει τη φήμη του προϊόντος. Το αρνητικό αυτό αποτέλεσμα προβάλλει αναπόφευκτο, όταν πρόκειται για εμπορεύματα όπως για τον οίνο Rioja, που έχουν ιδιαίτερα χαρακτηριστικά γνωρίσματα που προβλέπονται από ειδικές ρυθμίσεις. Πράγματι, όπως εκθέτει η Ιταλική Κυβέρνηση θα μπορούσε να δημιουργηθεί στον καταναλωτή η υποψία ότι πρόκειται για διαφορετικό οίνο από τον οίνο Rioja με denominación de origen calificada ή, τουλάχιστον, κατώτερης ποιότητας — όπως διευκρινίστηκε ανωτέρω —, και να δημιουργηθούν έτσι προοδευτικά δύο διαφορετικές αγορές, σε αντίθεση προς την αρχή της ειδικότητας και ομοιομορφίας των προϊόντων που φέρουν μια ονομασία προελεύσεως, ήτοι της αγοράς του οίνου Rioja με ελεγχόμενη ονομασία προελεύσεως, που παράγεται και εμφιαλώνεται σε μία και μόνο περιοχή, και της αγοράς ενός οίνου Rioja, που εξακολουθεί να έχει ελεγχόμενη ονομασία προελεύσεως, για τον οποίο υφίστανται διαφορετικές και άσχετες προς την κανονική διαδικασία παραγωγής εργασίες και ο οποίος, επιπλέον, υπόκειται σε λιγότερο αυστηρούς ελέγχους από τον οίνο που εμφιαλώνεται στη ζώνη παραγωγής. Προς επιβεβαίωση της αναλύσεως αυτής, υπενθυμίζω ότι στην προπαρατεθείσα απόφαση Exportur το Δικαστήριο έκρινε ότι μια επισήμανση που αναφέρει τον τόπο προελεύσεως του προϊόντος [όπως εξάλλου προβλέπεται από την οδηγία 79/112/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 18ης Δεκεμβρίου 1978, σχετικά με την επισήμανση και την παρουσίαση των τροφίμων που προορίζονται για τον τελικό καταναλωτή, καθώς επίσης και τη διαφήμισή τους (ΕΕ ειδ. έκδ. 03/024, σ. 33)], δεν αρκεί για να

25 — Απόφαση της 10ης Νοεμβρίου 1992, C-3/91, Exportur (Συλλογή 1992, σ. I-5529, ειδικότερα σκέψη 28)· βλ. επίσης την αναφερθείσα εν προκειμένω απόφαση της 20ής Φεβρουαρίου 1975, 12/74, Επιτροπή κατά Γερμανίας (Συλλογή τόμος 1975, σ. 87, συνοπτική μετάφραση), όπου το Δικαστήριο έκρινε ότι, «καθόσον οι ονομασίες αυτές προστατεύονται νομικώς, πρέπει να ανταποκρίνονται προς τους σκοπούς της προστασίας αυτής, ιδίως στην ανάγκη να εξασφαλίζεται όχι μόνον η προστασία των συμφερόντων των οικείων παραγωγών από τον αθέμιτο ανταγωνισμό, αλλά και αυτή των καταναλωτών από τις ενδείξεις που μπορούν να τους παραπλανήσουν» (σκέψη 7), και τις προτάσεις του γενικού εισαγγελέα Ruiz-Jarabo Colomer της 24ης Ιουνίου 1997 για την έκδοση της αποφάσεως της 8ης Αυγούστου 1997, C-317/95, Canadane Cheese Trading και Kouri (Συλλογή 1997, σ. I-4681).

26 — Απόφαση της 13ης Δεκεμβρίου 1994, C-306/93, SMW Winzersekt (Συλλογή 1994, σ. I-5555). Η υπόθεση αυτή αφορούσε τον έλεγχο της νομιμότητας μιας διατάξεως του κανονισμού (ΕΟΚ) 2333/92 του Συμβουλίου, της 13ης Ιουλίου 1992, για τη θέσπιση των γενικών κανόνων σχετικά με την περιγραφή και την παρουσίαση αφρωδών οίνων και αεριούχων αφρωδών οίνων (ΕΕ L 231, σ. 9).

διασφαλιστεί η φήμη μιας γεωγραφικής ονομασίας η οποία απολαύει «μεγάλης φήμης», ακόμη και όταν η ένδειξη αυτή χρησιμεύει για να γίνεται διάκριση μεταξύ του επίδικου προϊόντος και αυτού που όπως είναι παγκοίνως γνωστό συνδέεται με συγκεκριμένη γεωγραφική ονομασία. Ομοίως, το Δικαστήριο, στην απόφαση Bristol-Myers Squibb κ.λπ., που αφορούσε την επανασυσκευασία ενός φαρμακευτικού προϊόντος από διαφορετικό πρόσωπο από τον δικαιούχο του σήματος, υπενθύμισε ότι ο δικαιούχος του σήματος μπορεί να αντιταχθεί στην επανασυσκευασία που πραγματοποιείται από τρίτον, όταν προκύπτει ότι η παρουσίαση του επανασυσκευασμένου προϊόντος μπορεί να βλάψει ιδίως τη φήμη του σήματος και του δικαιούχου του (σκέψη 75), αυτό δε ακόμη και όταν στη συσκευασία αναφέρεται ποιος προέβη σ' αυτήν [27].

37. Ως προς το τελευταίο θέμα της αναλύσεώς μου που αφορά την ύπαρξη στην κοινοτική έννομη τάξη ειδικών διατάξεων για τον τρόπο προστασίας της φήμης της ονομασίας προελεύσεως των οίνων ποιότητας, πρέπει να τονιστεί ότι οι εν προκειμένω σχετικές διατάξεις δεν αφορούν περιπτώσεις όπως η υπό κρίση. Ο προπαρατεθείς κανονισμός 823/87, για τους v.q.p.r.d., περιέχει πράγματι μόνον τη ρύθμιση που αφορά τις αναγκαίες προϋποθέσεις για να μπορεί ο οίνος να θεωρείται ως οίνος ποιότητας και δεν προβλέπει κανένα κανόνα για την παράτυπη χρήση των ονομασιών προελεύσεως, όπως αυτή που θα μπορούσε να υφίσταται εν προκειμένω. Ακόμη και ο κανονισμός (ΕΟΚ) 2081/92, για την προστασία των γεωγραφικών ενδείξεων και των ονομασιών προελεύσεως των γεωργικών προϊόντων και των τροφίμων [28] — ο οποίος, όπως είναι γενικώς γνωστό, δεν έχει εφαρμογή στον αμπελοοινικό τομέα (βλ. άρθρο 1, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο) —, δεν περιέχει ειδικές διατάξεις για τη βλάβη που προκαλείται στη φήμη από τη μη τήρηση των κανόνων παραγωγής και συσκευασίας. Περιορίζεται να ορίσει στο άρθρο 13, παράγραφος 1, τις περιπτώσεις χρησιμοποιήσεως της ονομασίας από μη εξουσιοδοτημένα προς τούτο πρόσωπα και ουδόλως λαμβάνει υπόψη περιπτώσεις όπως την υπό κρίση, που χαρακτηρίζονται από επεμβάσεις στο προϊόν που πραγματοποιούνται από πρόσωπο που δεν δικαιούται της ονομασίας σε στάδιο που προηγείται της πωλήσεως στον τελικό καταναλωτή [29], επεμβάσεις οι οποίες, ακόμη και αν γίνονταν αποδεκτές από την επιχείρηση εξαγωγών οίνων, θα συνεπάγονταν τον κίνδυνο να αλλοιωθεί η ποιότητα του προϊόντος και, επομένως, να βλαφθεί η φήμη του.

27 — Ειδικότερα, με την απόφαση της 11ης Ιουλίου 1996, C-427/93, C-429/93 και C-436/93 (Συλλογή 1996, σ. I-3457), το Δικαστήριο έκρινε ότι, «ακόμη και στην περίπτωση που αναφέρεται στη συσκευασία ποιος προέβη στην επανασυσκευασία του προϊόντος, δεν μπορεί να αποκλειστεί το ενδεχόμενο να βλάπτεται παρά ταύτα, λόγω της ακατάλληλης παρουσιάσεως του επανασυσκευασμένου προϊόντος, η φήμη του σήματος. άρα και του δικαιούχου του σήματος», ότι «σ' αυτήν την περίπτωση, ο δικαιούχος του σήματος έχει έννομο συμφέρον, αναγόμενο στο ειδικό αντικείμενο του δικαιώματος επί του σήματος, να μπορεί να αντιταχθεί στην εμπορία του προϊόντος» και ότι, «προκειμένου να κρίνεται αν η παρουσίαση του επανασυσκευασμένου προϊόντος μπορεί να βλάψει τη φήμη του σήματος, πρέπει να λαμβάνεται υπόψη η φύση του προϊόντος και η αγορά για την οποία προορίζεται» (σκέψη 75). Με ανάλογο πνεύμα απαντά και η απόφαση της 11ης Νοεμβρίου 1997, C-349/95, Loendersloot (Συλλογή 1997, σ. I-6227), όπου το Δικαστήριο έκρινε, ως προς το ζήτημα που συνδέεται με την επικόλληση νέων ετικετών σε φιάλες ουίσκι εκ μέρους τρίτου μη εξουσιοδοτημένου προς τούτο, ότι «το άρθρο 36 της Συνθήκης έχει την έννοια ότι, ακόμη και αν αποτελεί εμπόδιο στο ενδοκοινοτικό εμπόριο, ο δικαιούχος του σήματος μπορεί να επικαλείται το δικαίωμά του αυτό για να εμποδίζει τρίτον να αφαιρεί και στη συνέχεια να επαναθέτει ή να αντικαθιστά τις ετικέτες που φέρουν το εν λόγω σήμα και οι οποίες έχουν τοποθετηθεί από τον ίδιο επί των προϊόντων τα οποία διέθεσε στην κοινοτική αγορά, εκτός (...) αν αποδεικνύεται ότι η επικόλληση νέων ετικετών δεν αλλοιώνει την αρχική κατάσταση του προϊόντος [και] η παρουσίαση του προϊόντος επί του οποίου έχει επικολληθεί νέα ετικέτα δεν μπορεί να βλάψει τη φήμη του σήματος και τη φήμη του δικαιούχου του (...)» (σκέψη 50 και διατακτικό). Βλ. επίσης την απόφαση της 4ης Νοεμβρίου 1997, C-377/95, Parfums Christian Dior (Συλλογή 1997, σ. I-6013, σκέψεις 42 έως 45), ως προς το δικαίωμα αντιθέσεως του δικαιούχου σήματος φήμης.

28 — Κανονισμός του Συμβουλίου, της 14ης Ιουλίου 1992 (ΕΕ L 208, σ. 1).

29 — Παρατηρώ ότι με τον κανονισμό (ΕΚ) 881/98 της Επιτροπής, της 24ης Απριλίου 1998, περί λεπτομερειών εφαρμογής σχετικών με την προστασία των συμπληρωματικών παραδοσιακών ενδείξεων που χρησιμοποιούνται για τα v.q.p.r.d. (χρασιά ποιότητας που παράγονται σε καθορισμένες περιοχές) (ΕΕ L 124, σ. 22), η Επιτροπή προέβλεψε στο άρθρο 4, παράγραφος 1, μια παρόμοια μορφή προστασίας για τις «συμπληρωματικές παραδοσιακές ενδείξεις» οι οποίες αναφέρονται σε «μια μέθοδο παραγωγής, επεξεργασίας, παλαίωσης ή στην ποιότητα, το χρώμα ή τον τύπο ενός χρασιού» (άρθρο 1, παράγραφος 2).

38. Σε μια τέτοια κατάσταση, ενόψει των ειδικών χαρακτηριστικών γνωρισμάτων του εν λόγω προϊόντος, της φήμης που έχει αποκτήσει το προϊόν αυτό στην αγορά και της ελλείψεως ειδικών μέσων προστασίας προβλεπομένων από το παράγωγο κοινοτικό δίκαιο όσον αφορά τις επεμβάσεις των οίνων ποιότητας από επιχείρηση διαφορετική από αυτή του παραγωγού και κατά ένα στάδιο που προηγείται της πωλήσεως στον τελικό καταναλωτή, η από απόψεως κοινοτικού δικαίου νομιμότητα εθνικών κανόνων, όπως των ισπανικών διατάξεων που αποτελούν το αντικείμενο της παρούσας δίκης, θα μπορούσε να ανάγεται στην επιταγή της προστασίας ενός από τα γενικά συμφέροντα στα οποία αναφέρεται το άρθρο 36 της Συνθήκης, ειδικότερα δε στο συμφέρον της σύμφωνα με την ονομασία προελεύσεως χρησιμοποιήσεως που αποτελεί δικαίωμα βιομηχανικής και εμπορικής ιδιοκτησίας των παραγωγών επιχειρήσεων της περιοχής Rioja. Η ερμηνεία αυτή επιρρωννύεται από την πρόσφατη απόφαση Consorzio per la tutela del Gorgonzola, με την οποία το Δικαστήριο έκρινε ότι τα άρθρα 30 και 36 της Συνθήκης, που δεν εμποδίζουν την εφαρμογή των μη κοινοτικής προελεύσεως κανόνων ως προς την προστασία των ενδείξεων προελεύσεως και ονομασιών προελεύσεως «κατά μείζονα λόγο δεν απαγορεύουν να λαμβάνουν τα κράτη μέλη τα αναγκαία μέτρα προστασίας των ονομασιών που έχουν καταχωριστεί δυνάμει του κανονισμού 2081/92» και, επομένως, των ονομασιών προελεύσεως [30].

39. Εν κατακλείδι, ενόψει της φήμης του οίνου Rioja και της βλάβης που θα του προκαλούσε η χρήση της ονομασίας προελεύσεως calificada για οίνους που δεν εμφιαλώνονται στη ζώνη καταγωγής και, επιπλέον, ενόψει της ελλείψεως στο κοινοτικό δίκαιο ειδικών μέσων προστασίας για να αντιμετωπισθούν περιπτώσεις όπως η εν προκειμένω, πρέπει να γίνει δεκτό ότι η ισπανική νομοθεσία, η οποία επιβάλλει την επί τόπου εμφιάλωση του οίνου με ονομασία προελεύσεως calificada και η οποία, ως εκ τούτου, συνιστά μέτρο ισοδυνάμου αποτελέσματος προς ποσοτικό περιορισμό επί των εξαγωγών κατά την έννοια του άρθρου 34 της Συνθήκης, συνιστά μέτρο δικαιολογούμενο δυνάμει του άρθρου 36, δεδομένου ότι πρόκειται για μέτρο που σκοπεί στην προστασία του δικαιώματος βιομηχανικής και εμπορικής ιδιοκτησίας, συγκεκριμένα δε του δικαιώματος για την αποκλειστική χρήση της ονομασίας προελεύσεως calificada Rioja και του συναφούς δικαιώματος να διατηρηθεί άθικτη η φήμη του προϊόντος.

Επί της παραβάσεως του άρθρου 5 της Συνθήκης

40. Όσον αφορά τον λόγο που αντλείται από την παράβαση εκ μέρους της Ισπανίας του άρθρου 5 της Συνθήκης, η Βελγική Κυβέρνηση ισχυρίζεται ότι το καθού κράτος, μη λαμβάνοντας τα αναγκαία μέτρα για να συμμορφωθεί προς το άρθρο 34 της Συνθήκης, όπως έχει ερμηνευθεί από το Δικαστήριο με την απόφαση Delhaize, παραβίασε την αρχή της ειλικρινούς συνεργασίας στην οποία αναφέρεται το άρθρο 5 της Συνθήκης.

Είναι γενικώς γνωστό ότι, όταν υφίσταται ερμηνευτική απόφαση από την οποία προκύπτει ότι μια εθνική νομοθεσία δεν συμβιβάζεται προς το κοινοτικό δίκαιο, κάθε κράτος μέλος οφείλει να λαμβάνει όλα τα μέτρα που μπορούν να καταστήσουν το δίκαιό του σύμφωνο προς την κοινοτική έννομη τάξη, ακολουθώντας τις ενδείξεις που περιέχονται στην απόφαση του Δικαστηρίου.

30 — Απόφαση της 4ης Μαρτίου 1999, C-87/97 (Συλλογή 1999, σ. I-1301, ειδικότερα σκέψη 20).

Εν προκειμένω, το προσφεύγον κράτος ζητεί από το Δικαστήριο να αποφασίσει ότι το Βασίλειο της Ισπανίας, μη θεσπίζοντας μέτρα που μπορούν να εξαλείψουν την έλλειψη συμφωνίας μεταξύ του κοινοτικού δικαίου και του εθνικού δικαίου, όπως αυτή προκύπτει από το διατακτικό και το σκεπτικό της αποφάσεως Delhaize, παρέβη τις υποχρεώσεις του. Για να επιβεβαιωθεί η έλλειψη της συμφωνίας αυτής, πρέπει να ληφθεί υπόψη η ερμηνεία του κοινοτικού δικαίου που προκύπτει από τη διατύπωση της προδικαστικής αποφάσεως και από όλα τα πραγματικά και νομικά στοιχεία τα οποία, καίτοι δεν αποτέλεσαν το αντικείμενο εξετάσεως στο πλαίσιο της διαδικασίας για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως, είναι λυσιτελή για να κριθεί κατ' ουσίαν η παρούσα προσφυγή. Κατόπιν αυτού, δεδομένου ότι με την απόφαση του 1992 το Δικαστήριο αποφάνθηκε, στηριζόμενο στα στοιχεία που του παρασχέθηκαν από τους διαδίκους και περιοριζόμενο στους νομικούς ισχυρισμούς που εκτέθηκαν στο προδικαστικό ερώτημα, στην κρίση της παρούσας προσφυγής που ασκήθηκε βάσει του άρθρου 170 της Συνθήκης και με την οποία επιδιώκεται να αναγνωριστεί η παράβαση κράτους μέλους, ο κοινοτικός δικαστής οφείλει να λάβει υπόψη όλα τα παρασχεθέντα στοιχεία και όλες τις διατυπωθείσες από τους διαδίκους παρατηρήσεις, ακόμη και αν τα στοιχεία αυτά και οι παρατηρήσεις αυτές υποβλήθηκαν στον έλεγχό του για πρώτη φορά στο πλαίσιο της παρούσας διαδικασίας. Αν υπάρχουν νέα στοιχεία σε σχέση με την προδικαστική διαδικασία, δεν μπορεί να αποκλειστεί ότι ο κοινοτικός δικαστής, αφού τα εξετάσει και τα κρίνει στο σύνολό τους, θα καταλήξει στο συμπέρασμα ότι δεν υφίσταται σύγκρουση μεταξύ της κοινοτικής έννομης τάξεως και του εθνικού δικαίου.

Εν προκειμένω, δεδομένου ότι, όπως διαπιστώθηκε ανωτέρω, η ισπανική νομοθεσία, καίτοι περιλαμβάνει ένα μέτρο ισοδυνάμου αποτελέσματος προς περιορισμό επί των εξαγωγών, θεωρήθηκε ότι δικαιολογείται δυνάμει του άρθρου 36 της Συνθήκης, καθόσον σκοπεί στην προστασία ενός δικαιώματος βιομηχανικής και εμπορικής ιδιοκτησίας, δεν υφίσταται ασυμφωνία μεταξύ της κοινοτικής έννομης τάξεως και των ισπανικών διατάξεων που προβλέπουν την επί τόπου εμφιάλωση του οίνου με ονομασία προελεύσεως calificada Rioja και, επομένως, δεν στοιχειοθετείται η προβαλλόμενη παράβαση των κοινοτικών υποχρεώσεων εκ μέρους του Βασιλείου της Ισπανίας, συμπεριλαμβανομένων των υποχρεώσεων που απορρέουν από το άρθρο 5 της Συνθήκης.

Επί των δικαστικών εξόδων

41. Κατ' εφαρμογήν του άρθρου 69, παράγραφος 2, του Κανονισμού Διαδικασίας, ο ηττηθείς διάδικος καταδικάζεται στα δικαστικά έξοδα, εφόσον υπάρχει σχετικό αίτημα. Εν προκειμένω, το Βασίλειο της Ισπανίας ζήτησε να καταδικαστεί το Βασίλειο του Βελγίου στα δικαστικά έξοδα. Το Βασίλειο του Βελγίου, δεδομένου ότι ηττήθηκε, πρέπει να καταδικαστεί να καταβάλει στο Βασίλειο της Ισπανίας τα δικαστικά έξοδα που μπορούν να αναζητηθούν δυνάμει του άρθρου 73 του Κανονισμού Διαδικασίας.

Κατά το άρθρο 69, παράγραφος 4, του Κανονισμού Διαδικασίας, η Επιτροπή και τα παρεμβαίνοντα κράτη μέλη φέρουν τα δικαστικά τους έξοδα.

Πρόταση

42. Υπό το φως των προηγουμένων παρατηρήσεων, προτείνω κατά συνέπεια στο Δικαστήριο:

1) να απορρίψει την προσφυγή που άσκησε το Βασίλειο του Βελγίου·

2) να καταδικάσει το Βασίλειο του Βελγίου να καταβάλει στο Βασίλειο της Ισπανίας τα δικαστικά έξοδα που μπορούν να αναζητηθούν·

3) να ορίσει ότι οι παρεμβαίνοντες φέρουν τα δικαστικά τους έξοδα.